

Fågel, fisk och allt däremellan

- Ett gestaltungsförslag som skapar förutsättningar att besöka Västra Järvafältets naturreservat

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala

Examensarbete för masterexamen och yrkesexamen på landskapsarkitektprogrammet

EX0504 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp

Nivå: Avancerad A2E

© 2017 Agnes Djurberg och Emilia Forsell

Titel på svenska: Fågel, fisk och allt däremellan - Ett gestaltungsförslag som skapar förutsättningar att besöka Västra Järvafältets naturreservat

Title in English: Bird, fish and everything in between - A design proposal that creates conditions to visit Västra Järvafältets nature reserve

Handledare: Ulla Myhr, institutionen för stad och land

Examinator: Ylva Dahlman, institutionen för stad och land

Biträdande examinator: Gudrun Rabenius, institutionen för stad och land

Omslagsbild: Större hackspett i Västra Järvafältets naturreservat 4/4-2017 Fotografi och bearbetning av författarna.

Övriga foton och illustrationer: Av författarna om inget annat anges.

Samtliga bilder/foton/illustrationer/kartor i examensarbetet publiceras med tillstånd från upphovsman.

Originalformat: A3

Nyckelord: entréplats, kulturvärden, naturvärden, slingor, tätortsnära natur, Västra Järvafältets naturreservat

Keywords: cultural values, entrance place, natural values, paths, urban nature, Västra Järvafältets nature reserve

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se/>

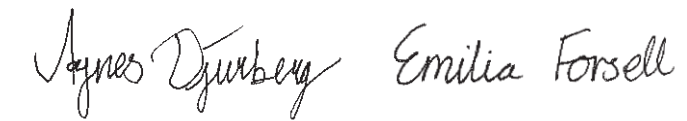

Ett av naturvårderna i Västra Järfällets naturreservat är
vitsipporna som blommar i stora fält på våren.

FÖRORD

Valet av ämne, att göra en gestaltning i naturmiljö, grundar sig i vårt egna stora intresse för natur och friluftsliv. Vi vistas själva mycket i skog och mark och tycker att det har ett stort värde för oss. Vi anser att det är viktigt att skapa möjlighet för människor att vistas i naturen. Vi tycker även att iordningställda målpunkter i naturområden, exempelvis eldstäder, vindskydd och entréplatser, ger mervärde till besöket samt att de även kan fungera som en motivation till att ta sig ut i naturen. Därför menar vi att den här typen av projekt, med en entréplats och målpunkter längs slingor i ett naturreservat, är betydelsefullt att arbeta med.

Vi vill uppmärksamma ett antal personer som på olika sätt var till stor hjälp under arbetets gång. Vi vill börja med att tacka vår handledare Ulla Myhr som har varit ett mycket stort stöd under examensarbetet. Vi vill även rikta ett stort tack till Eleonor Häger, Emma Hammarström, Ellinor Scharin på Ekologigruppen för stöd och utbyte av tankar och idéer. Vi vill också tacka Katarina Ekestubbe och Elenor Lennartsson på Järfälla kommun som har delat med sig av sina tankar och kunskaper om området, samt Anders Arnell på centrum för naturvägledning på SLU för inspirerande samtal. Tengbom Uppsala gav oss även förmånen att sitta på deras kontor och skriva under våren, tack för det!

Agnes Djurberg och Emila Forsell
Uppsala 2017

SAMMANFATTNING

Syftet med uppsatsen är att med hjälp av landskapsarkitektur skapa förutsättningar för människor att besöka ett tätortsnära skyddat naturområde. För att specificera syftet har vi utgått från frågan: *Hur kan en entréplats och slingor med målpunkter gestaltas för att visa upp natur- och kulturvärden i Västra Järvafältets naturreservat i Järfälla?*

Västra Järvafältets naturreservat är ett tätortsnära naturområde i Järfälla som ligger nordväst om Stockholm. I anslutning till naturreservatet byggs den nya stadsdelen Barkarbystaden med hög exploateringsgrad vilket kommer att påverka det framtida besöksstrycket på området.

För att ta fram gestaltningsförslaget använde vi metoderna analys av referensobjekt, inventering och analys av platsen, identifikation av natur- och kulturvärden samt skissande.

Inspiration från referensobjekten samt Naturvårdsverkets riktlinjer för nationalparksentréer och människans olika preferenser i naturmiljö var styrande för utformningen. En entréplats ger besökaren en utgångspunkt för vistelsen i naturområdet och innehåller även service som underlättar besöket. Slingor med målpunkter hjälper besökarna att orientera sig i området och utforska det under ordnade former. En iordningställd målpunkt gör att besökarna stannar upp på platsen, vilket i sin tur bidrar till att de tar in omgivningen mer. Att genom gestaltning visa upp natur- och kulturvärden gör även att besökarna kan ta del av områdets natur- och kulturvärden på fler sätt än genom att bara läsa en informationsskylt.

Gestaltningsförslaget består av en entréplats samt två slingor med sammanlagt sex målpunkter som visar upp varsitt natur- eller kulturvärde. Entréplatsen innehåller service som underlättar besöket som toalett, vindskydd och sittplatser. De två slingorna, Fågelslingan och Toppslingan, utgår från entréplatsen och gör att man kan ta sig vidare ut i naturreservatet. Detta gör dock inte per automatik att människor kommer att besöka naturreservatet men sannolikheten

att de kommer att göra det är större nu i och med de nya förutsättningar som gestaltningen skapar. I Naturvårdsverkets riktlinjer för nationalparksentréer beskrivs aspekter som ska tas i beaktning vid utformning av en entréplats men inte hur den ska utformas. Därför ska en landskapsarkitekt eller husarkitekt vara involverad i den här typen av projekt då denna yrkesgrupp har den kompetens som krävs för att förstå hur man tar riktlinjernas instruktioner om *att* vissa aspekter ska tas i beaktning till *hur* man utifrån dem skapar en sammanhållen gestaltning.

SUMMARY

It is well known that people benefit from being in nature (Andersson & Rydberg 2005, ss. 26-28) and by using design, landscape architects can create the prerequisites for going out into nature and experience it (Naturvårdsverket 2015, ss. 32, 75). For example, a prepared entrance place of a nature area eases the access to the area for a great number of visitors. This applies both to the experienced and the novice outdoorsman (Naturvårdsverket 2015, s. 75).

Purpose and question

The purpose of the master thesis is to use landscape architecture in order to create conditions that encourage and enable people to visit a protected nature area in close proximity to an urban area. To make our purpose more specific we have used the question: *How can an entrance place and paths with points of interest be designed in order to display natural and cultural values in Västra Järvafältet nature reserve in Järfälla?*

Västra Järvafältet nature reserve

Västra Järvafältet nature reserve lies in close proximity to the urban area of Järfälla, northwest of Stockholm. The new, densely planned urban district Barkabystaden is currently under construction and will border directly to the entrance place¹. This is projected to have a significant impact on the number of visitors to the reserve¹. Neighbouring the planned Barkabystaden is a site that Järfälla municipality council has designated as an entrance place to the nature reserve¹. The site is today neglected and is ill-suited for the future needs of an increased number of visitors. This emphasizes the need for a design of the site into an attractive entrance place for the visitors of the reserve. This project is directed towards readers with an interest in design in nature areas.

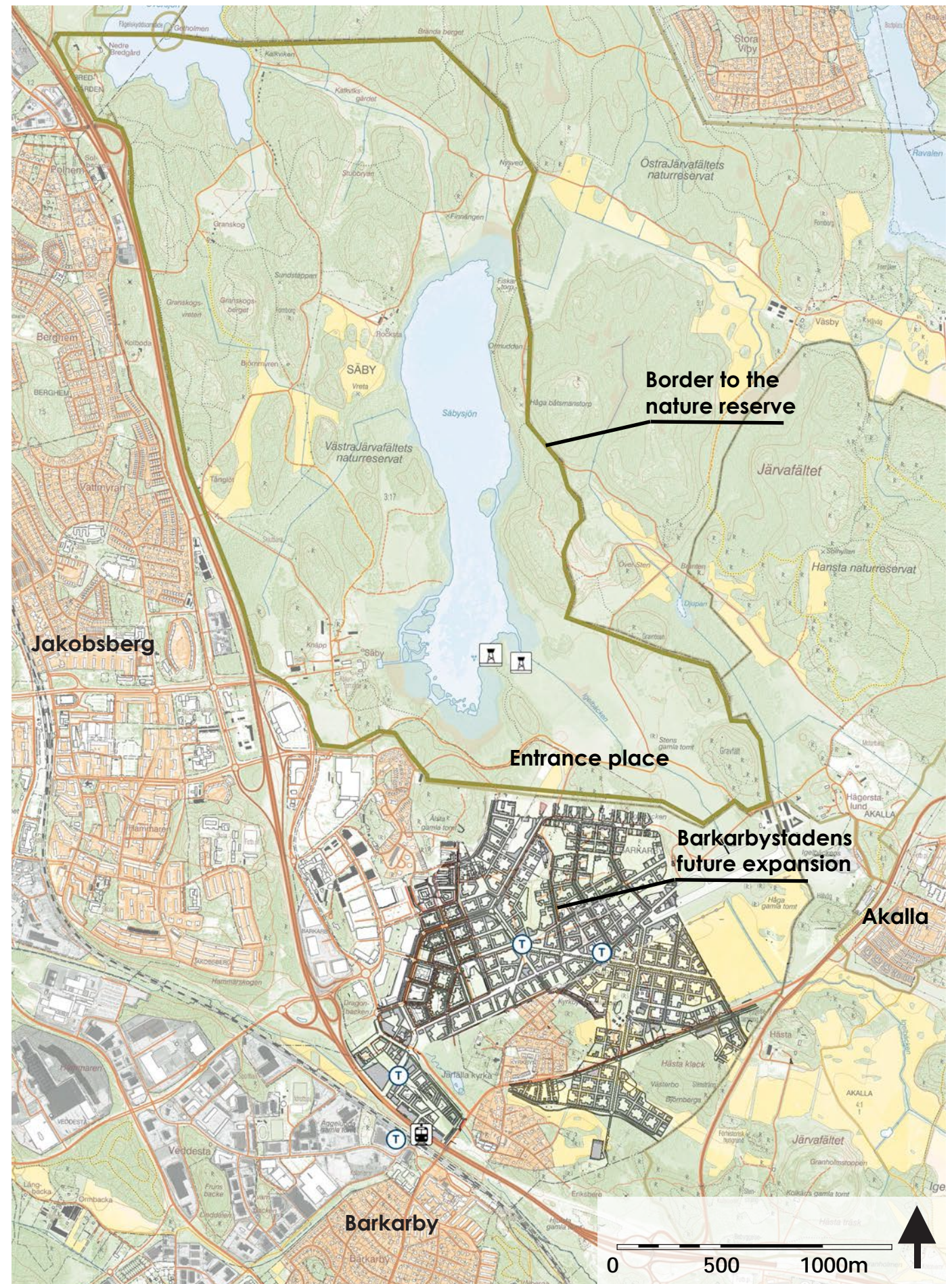
Stockholm county

Järfälla municipality

The orange areas on the maps above show where in Sweden Västra Järvafältets nature reserve is located. GSD-Sverigekarta with addition of the authours. © Lantmäteriet

Inventory map of Västra Järvafältets nature reserve. Scale 1:25 000 (A3) (Järfälla kommun 2015, s.13; Järfälla & Sollentuna kommun 2014) Substratum: Fastighetskarta © Lantmäteriet, Modell_20170202 © Järfälla kommun [2017-02-02] with addition of the authours.

¹ Personal communication with Eleonor Häger, Emma Hammarström and Ellinor Scharin, landscape architects, Ekologigruppen 23/1-2017

Method

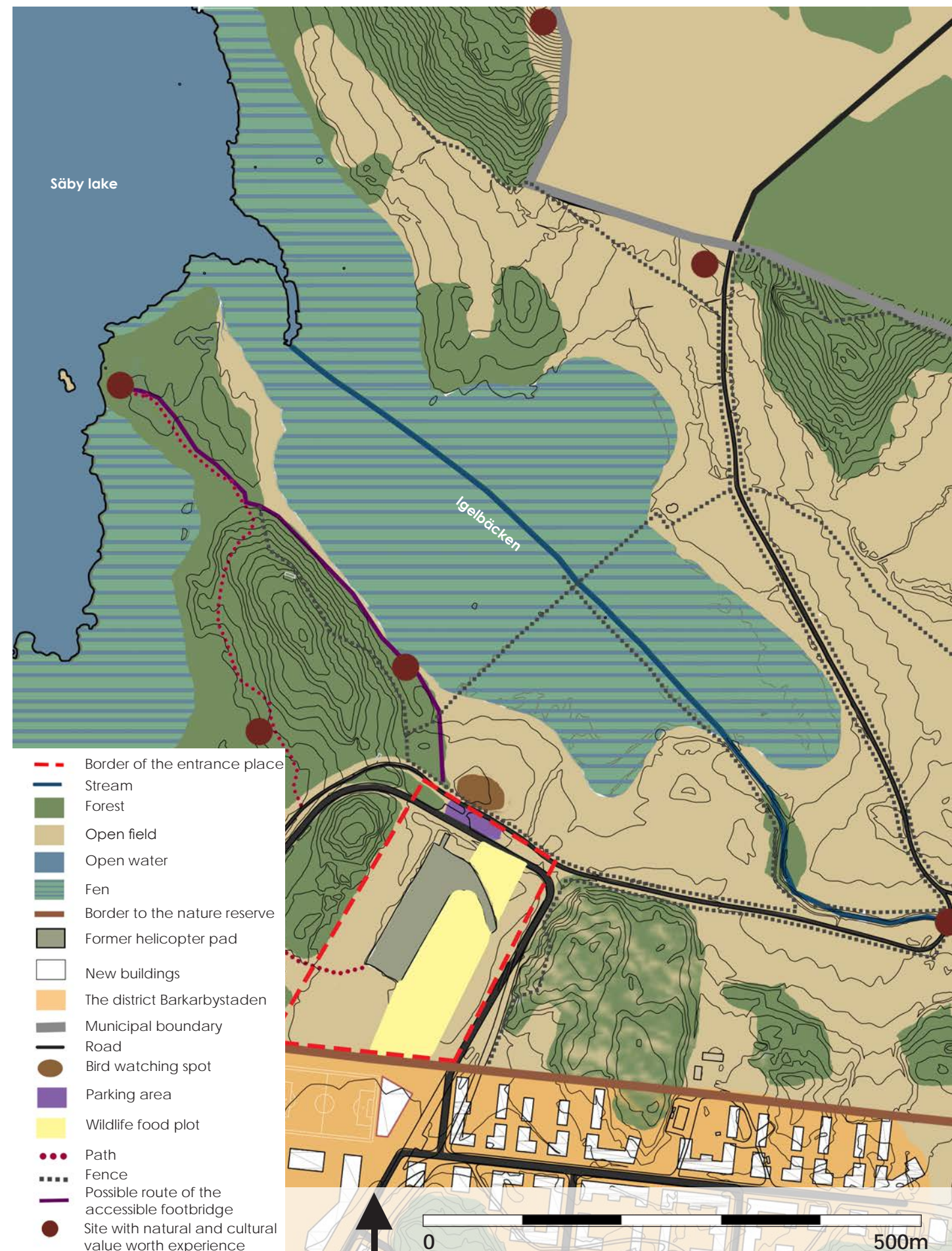
To gather inspiration for our design we analyzed reference objects with similar conditions. We analyzed how they are designed and how they work. The sites we examined were Hellasgården, the entrance to Nacka nature reserve in Björkhagen, the main entrance to Tyresta national park and Nature Education Center (naturum) Tåkern. From the reference objects we concluded, among other things, the importance of placing parking areas to the side, that signposts should direct visitors to the reserve straight from the subway and that a portal with integrated information and seating are useful features.

We also inventoried and analysed our site, Västra Järvafältet nature reserve. The reserve is a variegated natural and cultural landscape that has seen thousands of years of human activity (Järfälla kommun & Sollentuna kommun 2014). One of the more prominent traces is a former helicopter pad, dating from the days when the site was used as a military training area (Järfälla kommun & Sollentuna kommun 2014). There are also ancient monuments in the area (Järfälla kommun & Sollentuna kommun 2014), but they are hard to see without special knowledge. In the reserve there is a lake where you can see a lot of birds called Säby lake with a bird watching tower. That is already a point of interest in the reserve. In the analysis we identified barriers, views, paths to the site as well as sites with natural and cultural values that are worth experience.

Background

To design the entrance place we used the guidelines for Swedish national park entrances:

- The Swedish national park brand
 - The uniqueness of the national park
 - Placement in the landscape
 - The structure of the entrance place
 - Service and accessibility
 - Architecture and design
- (Naturvårdsverket 2015, s. 13)

Inventory map of the entrance place with the surrounding area. Scale1:5000 (A3)
Substratum: Modell_20170202 © Järfälla kommun [2017-02-02] with addition of the authours

The entrance place creates a starting point for visits to the nature reserve (Lindman et. al. 2013, s. 75). This is where the visitor will get a first impression for whether the area is worth exploring (Lindman et. al. 2013, s. 75). The entrance place shall be accessible to all and contain services facilitating visits in the area (Naturvårdsverket 2015, s. 29). Our design was also guided by the different preferences people have when it comes to natural environments. For example a meandering path creates mystery (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, s. 44), and benches, bridges and glades are natural places to pause at (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, ss. 97-98). Our hope is that the design will encourage people to go out into the reserve and thereby take part of the positive health effects that are associated with being out in the nature.

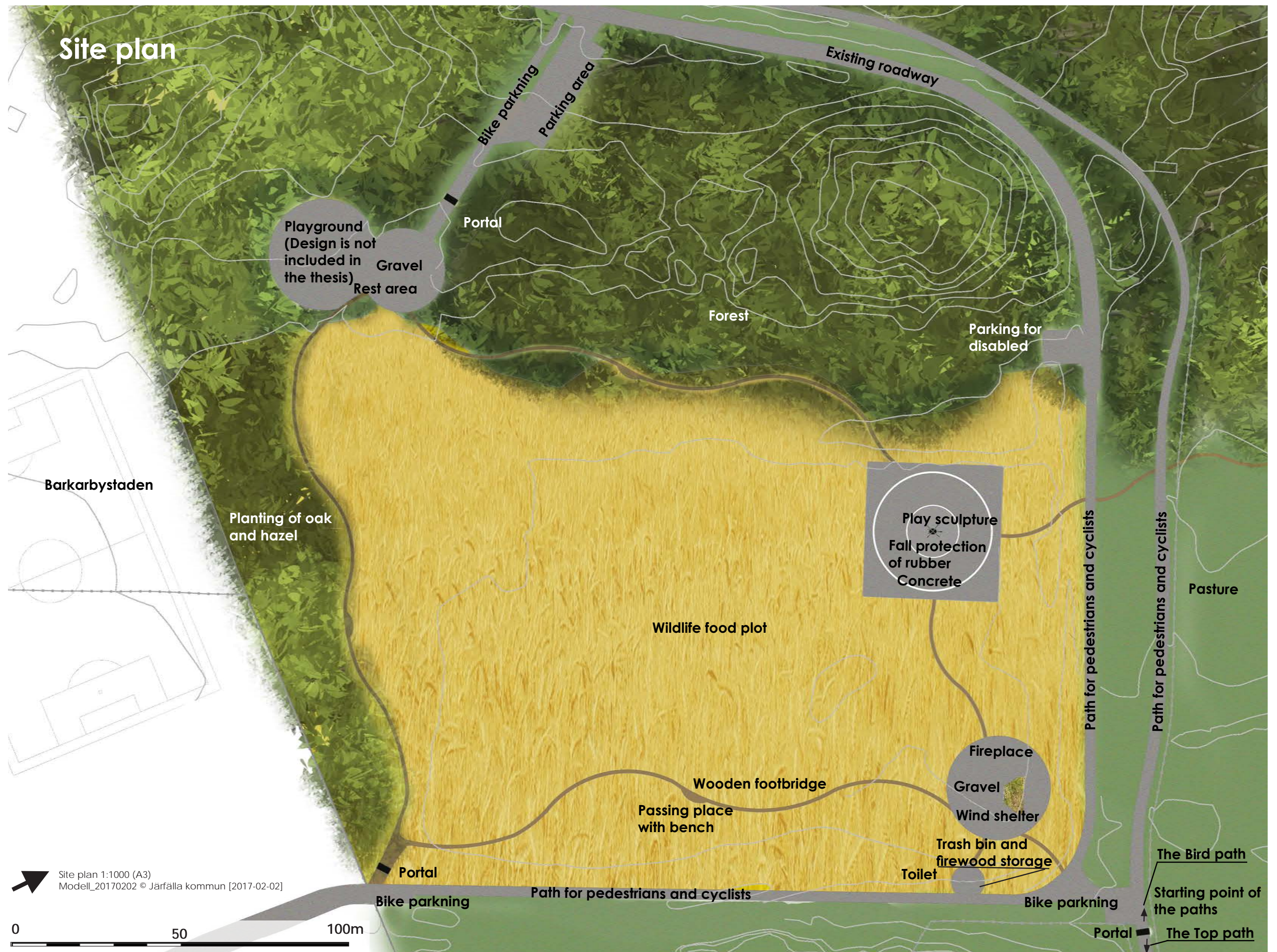
Design process

In the design process sketching was a way for us to share thoughts and ideas with each another. Sketching also led up to our concept, *pearl necklace*, and a program that gave us a framework in the shaping of our proposal.

Program

- Preserve the open character of the entrance place
- Reduce the barrier that the existing road and parking area creates between the entrance place and the rest of the nature reserve
- Screen off the place from Barkarbystaden
- Points of interest should be clearly visible from the paths
- Where there is topographically possible, paths should be made accessible
- Encourage walking and biking as the main modes of transportation to the nature reserve
- Place the parking area at a site so it is not visible from the entrance place
- Start the guiding of visitors to the nature reserve at the subway and commuter train stations

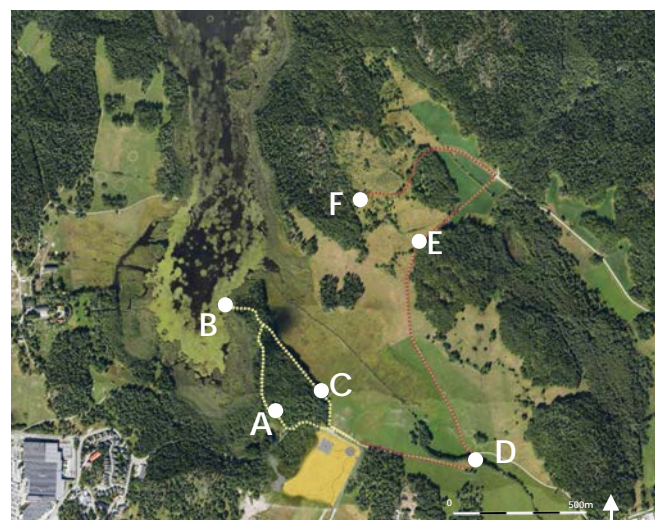
Site plan

Design proposal

Our proposal consists of an entrance place as well as two paths with six points of interest in total, each one highlight a natural or cultural value. The entrance place largely consists of wildlife food plot which alludes to the area's historical character as an agricultural landscape. Access to the entrance place is gained through portals offering information about the nature reserve as well as seating under a roof. There are many different seating areas which allows for a choice of placement, for example in relation to the sun. One of the seating areas is a wind shelter with a fireplace which is placed with a view of the landscape.

The car parking is placed to the side in order not to take focus from the entrance place. A smaller part of the helicopter pad is saved in order to remind visitors of one layer of the site's history. In the new district Barkarbystaden, a number of military remnants will be preserved, among them a former runway. This places the helicopter pad in a larger context. At the entrance place visitors can also find services such as a firewood storage, trash bins, toilets and bicycle stands. The two paths, *the Bird Path* and *the Top Path*, start at the entrance place and facilitate further exploration of the nature reserve. Along *the Bird Path* visitors can find the points of interest *the Hazel grove*, *the Bird tower* and *the Wetland*, while along *the Top Path* visitors will experience *Igelbäcken*, *the Farmland* and *the View point*.

The yellow path marks *the Bird Path*, the red one is *the Top Path*. Orthophoto of Västra Järvafältet nature reserve. Eniro/ © Lantmäteriet [2017-04-10]

A: At *the Hazel grove* a bench is placed in a hazel glade. In springtime you can also experience fields of common hepatica and wood anemone covering the ground.

B: At the existing bird watching tower is the point of interest, *the Bird tower*. Here the added, accessible footbridge reaches a platform with seating opportunities. This allows the visitors to get close to the water, even if on wheels. There are also seats on the ground adjacent to the platform.

C: At *the Wetland* there is a platform that reaches out into the bird rich wetland. The platform therefore makes for a well-suited bird watching spot. The path between the entrance place via *the Wetland* to *the Bird tower* consists of an accessible wooden footbridge meandering through the landscape.

D: The point of interest *Igelbäcken* is situated there the path cross Igelbäcken. There is the existing fence replaced with one containing glass segments, patterned to match the rare stone loach fish that lives in the stream. This brings the attention of the visitors to the fish, though it is difficult to spot in real life.

E: A wooden horse and cart sculpture at *the Farmland* reminds visitors of how agriculture used to be carried out. The sculpture underline the long history of farming in the area.

F: *The View point* is a prepared site for barbecues on the top of one of the highest situated points in the area. From here the visitors will have a vast view of the landscape.

By following the figures that look like woodpeckers and sitting on the lamp posts, visitors will be guided to the nature reserve from the subway and the commuter train.

Discussion

The design proposal creates with the entrance place and the paths opportunities for people to access nature. This will not, however, automatically draw visitors to the nature reserve, though the probability increases with the new conditions created by our design. In the guidelines for national park entrances set by the Swedish Environmental Protection Agency, aspects worthy of consideration are described, (Naturvårdsverket 2015, s. 13) yet how to design the entrance place is left unspecified. The Swedish Environmental Protection Agency points out that it is important that a landscape architect or architect is involved in this type of project (Naturvårdsverket 2015, s. 32) since this profession possesses the knowledge required to understand how the guidelines general principles are transformed into practice and create a cohesive design. The former helicopter pad in the entrance place alerted us to the conflict inherent to the fact that the newest of the remnants from past eras is rarely perceived as historically valuable and therefore runs the greatest risk of facing destruction².

An example of a new research question that arose during the project was: How are military sites in natural environments handled in Sweden and around the world?

² Jakob von Ehrenheim, Director at Grönsöo and Roger Elg, Lecturer at the Department of Urban and Rural Development; Division of Landscape Architecture, SLU Ultuna, *Seminarium From private property to public park - Grönsöo in the past, today and tomorrow (the manager's reflections)* 4/2-2016

Ek är en vanlig trädart i naturreservatet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INTRODUKTION	13
Naturens och friluftslivets betydelse för människan och samhället	13
Vad är ett naturreservat?	13
Tätortsnära natur	14
Järvakilen	14
Barkarbystaden	14
Västra Järvafältets naturreservat	14
Natur- och kulturvärden i Västra Järvafältet naturreservat	15
Syfte	16
Frågeställning	16
Begreppsprecisering	16
Produkt	16
Målgrupp	16
Avgränsningar	16
METOD	18
Förstudie	18
Teoriavsnitt	18
Analys av referensobjekt	18
Inventering och analys av Västra Järvafältets naturreservat	18
Gestaltning	18
Skissarbete	19
Identifiering av natur- och kulturvärden	19
Program	19
Koncept	19
Utformning	19
TEORIAVSNITT	22
Friluftsanordningar	22
Entréplatser	22
Riktlinjer för Sveriges nationalparksentréer	22
Nationalparkens speciella egenart	22
Lokaliseringen i landskapet	22

Entréplatsens struktur	22
Service och tillgänglighet	22
Arkitektur och gestaltning	22
Gestaltning i naturmiljö	22
Slingor	22
Målpunkter	22
Material	22
Avskärmning och portaler	22
Träspänger och sittplatser	23
REFERENSOBJEKT	24
Hellasgården	24
Entrén till Nackareservatet i Björkhagen	25
Tyresta	26
Naturum Tåkern	27
INVENTERING AV VÄSTRA JÄRVAFÄLTETS NATURRESERVAT	30
ANALYS AV VÄSTRA JÄRVAFÄLTETS NATURRESERVAT	33
SWOT	34
UTREDANDE SKISSER	38
Koncept	38
Entréplatsen	38
Programskiss	38
Vindskydd	39
Materialval	39
Portaler	39
Helikopterplattan	40
Målpunkter längs slingorna	40
GESTALTNINGSFÖRSLAG	42
Program	42
Koncept	42
Entréplatsen	44
Helikopterplattan	44
Vegetation mot Barkarbystaden	44

Viltåkrar	44
Spänger över viltåkrarna	44
Grillplats	46
Bord och bänkar	46
Fikaplatser	47
Bilparkering	47
Cykelparkering	47
Portaler	48
Vindskydd	49
Slingorna	50
Fågelslingan	50
Toppslingan	50
Hassellunden	51
Fågeltornet	52
Våtmarken	53
Igelbäcken	54
Odlingslandskapet	55
Utsiktsplatsen	56
Ledning från tunnelbana och pendeltåg	57
DISKUSSION	59
Entréplatsen	59
Slingorna	59
Slingorna och entréplatsen visar upp värden på olika sätt	59
Riktlinjer till Sveriges nationalparksentréer	59
Hur valet av referensobjekt har påverkat vår gestaltning	59
Material i naturmiljöer	60
Vad förväntar sig människor av en gestaltning i ett naturområde	60
Militära lämningars värde	60
Problem med inventering och analys under en säsong	60
Nya frågeställningar	60
REFERENSER	61

Introduktion

INTRODUKTION

Att vistas i naturen är bra för oss människor, där kan alla våra sinnen stimuleras på flera olika sätt (Andersson & Rydberg 2005, ss. 26-28). Landskapsarkitekter kan genom att gestalta skapa förutsättningar för människor att ta sig ut i naturen. Exempelvis underlättar iordningställda entréplatser till naturområden för många personer att ta sig ut, vilket gäller både personer som är vana och mindre vana att vistas ute i skog och mark (Lindman et. al. 2013, s. 75). Naturvårdsverket (2015, s. 32) menar att det är viktigt att landskapsarkitekter och husarkitekter är involverade i projektet när en entréplats ska utformas. Därför vill vi gestalta en entréplats till Västra Järvafältets naturreservat samt ett antal målpunkter längs två slingor som utgår från entréplatsen. Slingor med målpunkter är ett bra sätt för människor att undersöka ett område, framförallt för personer som är nya i området (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, s 55).

Västra Järvafältets naturreservat ligger i Järfälla kommun, nordväst om Stockholm. I direkt anslutning till naturreservatet byggs nu den nya stadsdelen Barkarbystaden med hög exploateringsgrad³. Västra Järvafältets naturreservat är redan idag ett välbesökt naturområde (Bergquist 1987a). I och med byggandet av Barkarbystaden kommer antalet potentiella nya brukare att öka, vilket i sin tur gör att trycket på naturreservatet kommer att bli större³. En entréplats till naturreservatet i anslutning till Barkarbystaden är därför önskvärd för att fungera som utgångspunkt för besökare till naturreservatet. Den ska även höja kvalitén på besöket genom att ge besökaren information om reservatet och vad man kan uppleva i det⁴.

I dagsläget finns en plats i anslutning till den framtida Barkarbystaden som Järfälla kommun har bestämt ska utvecklas till en entréplats till naturreservatet. Denna plats har idag en perifer lokalisering i naturreservatet samt i förhållande till var dagens bebyggelse ligger. Det är dock

något som kommer att ändras i och med att Barkarbystaden byggs³. Denna plats lämpar sig som entréplats av flera anledningar. Framförallt så är dess centrala läge i direkt anslutning till den framtida Barkarbystaden bra, då det gör att entréplatsen kommer att vara lätt att hitta och ta sig till. Topografin på platsen skapar även en naturlig kanalisering från Barkarbystaden ut i naturen. Det gör att platsen blir logisk att passera på väg ut i naturreservatet.

Platsen för den nya entréplatsen är idag sliten och utformningen är inte anpassad för de nya förutsättningar som ett större antal potentiella brukare ger³. Detta motiverar en gestaltning på platsen för att besökarna till Västra Järvafältets naturreservat ska mötas av en välkomnande entréplats.

Naturens och friluftslivets betydelse för människan och samhället

Många upplever naturen som en rekreativ miljö, där man kan samla kraft och återhämta sig och att rekreationen ofta blir större om det är möjligt att komma bort en bit från stadens brus (Andersson & Rydberg 2005, ss. 26-28). Friluftsliv har en positiv inverkan på den fysiska och mentala hälsan, då man genom att vistas i naturen kan motverka utbrändhet och stress, vilket är stora samhällsproblem idag (Miljödepartementet 2010, s. 46). Miljödepartementet (2010, s. 10) och Naturvårdsverket (2011, ss. 5-15) menar även att friluftsliv är av betydelse för människors förståelse, kunskap och respekt för naturen samt deras livskvalité. Regeringen gör bedömningen i propositionen *Framtidens friluftsliv* från 2010 att: "Friluftslivets positiva hälsoeffekter har stor betydelse för såväl den enskilda människan som samhället i stort" (Miljödepartementet 2010, s. 46). Miljödepartementet (2010, s. 10) menar att det därför är angeläget att göra friluftslivet tillgängligt för besökare och betydelsefullt att skydda och utveckla områden som främjar möjligheten till friluftsliv (Miljödepartementet 2010, s. 10).

Vad är ett naturreservat?

Idag har Sverige drygt 4500 naturreservat och det utgör ungefär 85 procent av Sveriges skyddade natur. Både kommuner och länsstyrelser kan instifta naturreservat. Anledningarna till att skapa naturreservat är flera (Naturvårdsverket 2016).

"Miljöbalken anger följande skäl till att bilda naturreservat:

- bevara biologisk mångfald
- vårda och bevara värdefulla naturmiljöer
- tillgodose behov av områden för friluftslivet
- skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer
- skydda, återställa eller nyskapa livsmiljöer för skyddsvärda arter."

(Naturvårdsverket 2016)

Anledningen till att Västra Järvafältets naturreservat bildades var att man ville bevara

De orange områdena på kartorna ovan visar var i Sverige Västra Järvafältets naturreservat ligger. Underlag: GSD-Sverigekarta med tillägg av författarna. © Lantmäteriet

³ Personlig kommunikation med Eleonor Häger, Emma Hammarström och Ellinor Scharin, landskapsarkitekter, Ekologigruppen 23/1-2017

⁴ Mailkontakt med Katarina Ekestubbe, ekolog, Järfälla kommun 1/3-2017

det tätortsnära natur- och kulturlandskapet för att säkerställa allmänhetens tillgång på områden för friluftsliv. Men också för att skydda och utveckla värden kopplade till kultur, botanik och zoologi (Bergquist 1987a).

Tätortsnära natur

Sverige är idag till stor del urbaniserat och ungefär 87 % av Sveriges befolkning är bosatt i en tätort (SCB 2016). Tätorter definieras som “sammanhängande bebyggelse med minst 200 invånare” (SCB 2016). Den tätortsnära naturen möjliggör för människor att ta sig ut i naturen för avkoppling eller friluftsliv samt främjar den biologiska mångfalden (Miljödepartementet 2010, s. 30, 46). Därför är det önskvärt att kommunerna planerar för bevarande av natur samt att de driver frågor kring tillgänglighet och skötsel av dessa områden (Miljödepartementet 2010, s. 30). Man bör även underlätta transporten med cykel till den tätortsnära naturen för att främja möjligheten till friluftsliv ytterligare (Miljödepartementet 2010, s. 31).

Järvakilen

Västra Järvafältets naturreservat är en del av Järvakilen som är en av Stockholms gröna kilar⁵. De gröna kilarna är sammanhängande grönområden som sträcker sig från 3-5 mils radie från innerstaden och fortsätter in mot stadskärnan (RUFs u.å.). Av de gröna kilarna är Järvakilen den som sträcker sig längst in mot Stockholms centrala delar och fyller därmed en viktig funktion som tätortsnära natur. Den består av många olika naturtyper med stora värden för kultur, natur och rekreation (Larson, Allmér, Fast & Philipson Jancke 2010, s. 6). Kilens öppna jordbrukslandskap, som sträcker sig långt in mot Stockholms innerstad, är unikt för Järvakilen (Larson et. al. 2010, s. 55). Järvakilen fungerar även som en spridningskorridor för bland annat ädellövskog och har därför en stor betydelse för den biologiska mångfalden i länet (Larson et. al. 2010, s. 6).

Barkarbystaden

Den nya stadsdelen Barkarbystaden håller i dagsläget på att byggas. Exploateringsgraden i stadsdelen kommer att bli hög med byggnader

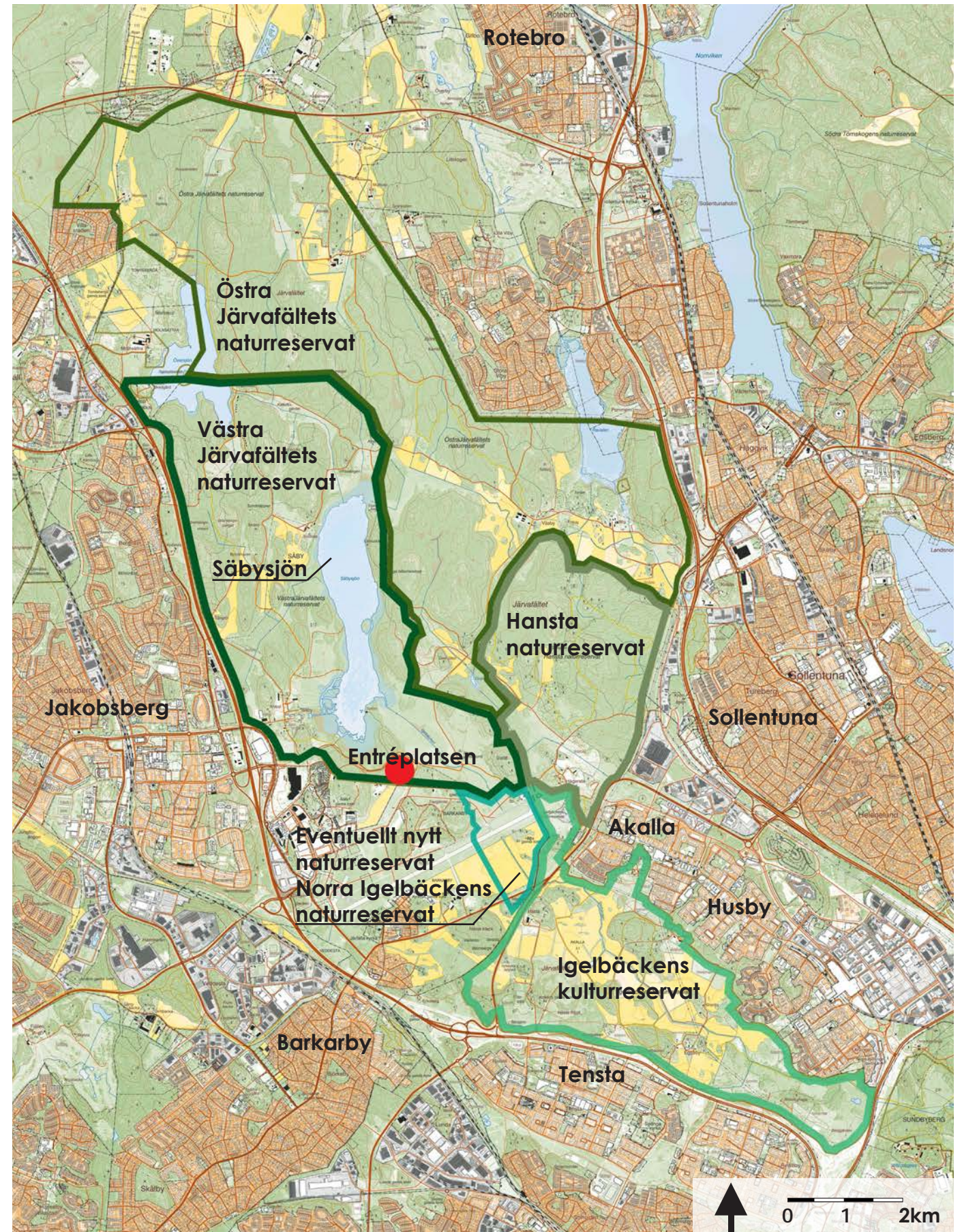
på en genomsnittlig våningshöjd av sju till åtta våningar, men även byggnader på 16 våningar planeras in samt lägre bebyggelse som radhus⁶. I stadsdelen kommer det att bli en blandning av bostäder, arbetsplatser och centrumverksamhet. Tunnelbanan kommer även att dras dit. Man räknar med att 38.000 invånare kommer att bo i stadsdelen⁶.

I kartor i planprogrammet för Barkarbystaden (Järfälla kommun 2015, s. 23) kan man se att de grönytor som sparas i stadsdelen i hög utsträckning ligger i brant terräng som kommer att vara svår att tillgänglighetsanpassa. I planprogrammet lyfts även vissa militära lämningar, en före detta landningsbana, ett bergrum och en hangar, som element som ska ge Barkarbystaden en egen identitet och göra det till något mer än ett vanligt bostadsområde (Järfälla kommun 2015, ss. 32, 36).

Västra Järvafältets naturreservat

Västra Järvafältets naturreservat är ett stort och tätortsnära naturområde, vilket ger möjlighet till friluftsliv (Bergquist 1987a). Naturreservatet bildades år 1987 (Länsstyrelsen Stockholm u.å), men redan år 1992 utvidgades naturreservatet för att säkerställa buffertzonen mot Säbysjön och Igelbäcken (Plenker-Tind 1992). Området är 700 hektar stort, varav 609 hektar är land och förvaltas av Järfälla kommun.

Västra Järvafältet gränsar till flera andra reservat, naturreservaten Östra Järvafältet och Hansta samt kulturreseptatet Igelbäcken. I anslutning till dessa områden finns det också planer på att instifta ett nytt naturreservat, Norra Igelbäckens naturreservat. Varje naturreservat har sina egna bestämmelser om vad som är tillåtet i området och inte (Naturvårdsverket 2016). Enligt föreskrifterna för Västra Järvafältet från 1987 står det att inga anläggningar för friluftsliv får anläggas i naturreservatet, men att sanitära anläggningar, eldstäder och liknande får anläggas (Bergquist 1987a). I skötselplanen från samma år står det att behovet av leder anses vara täckt (Bergquist 1987b). På den tiden visste man dock inte att det skulle flytta in 38.000 nya invånare alldeles intill

Fastighetskarta över närområdet till Västra Järvafältets naturreservat med tillägg av författarna. I kartan syns vilka natur- och kulturreseptatet Västra Järvafältet gränsar till samt vilka tätorter som ligger i reservatets omnejd. Skala 1:75 000 (A3)
© Lantmäteriet

⁵ Maillkontakt med Ellinor Scharin, landskapsarkitekt, Ekologigruppen, 22/12-2016

⁶ Personlig kommunikation med Eleonor Häger, Emma Hammarström och Ellinor Scharin, landskapsarkitekter, Ekologigruppen 23/1-2017

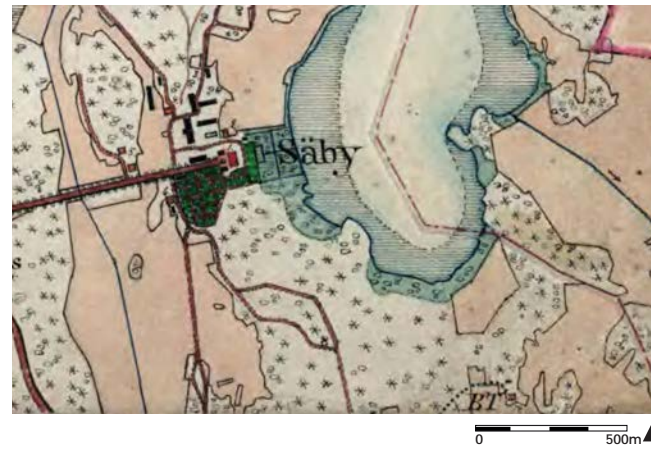
reservatet och att naturreservatet skulle bli ett så tätortsnära grönområde till en högexploaterad stadsdel. I föreskrifterna är det otydligt vad som menas med en anläggning för friluftsliv. Det finns en gråzon mellan *anläggningar* och *eldstäder och liknande*. Den stora inflyttningen till Barkarbystaden motiverar en iordningställd entréplats till naturreservatet.

Natur- och kulturvärden i Västra Järvafältet naturreservat

Västra Järvafältet är ett varierat och kulturpräglat landskap. Området består av flera olika naturtyper som exempelvis lövskog, barrskog, vass- och våtmark och åker (Bergquist 1987a). Skogarna är på hösten rika av svamp (Bergquist 1987a) och på våren kan man se stora fält med blåsippor och vitsippor blomma. I naturreservatet finns även en av Stockholmsområdets mest välkända fågelsjöar, den grunda och näringsrika slättsjön Säbysjön. Där har det observerats 170 olika fågelarter (Länsstyrelsen Stockholm u.å). Från Säbysjön rinner Igelbäcken där den ovanliga fisken grönling lever. Grönlingen är bottenlevande liten fisk som har funnits i bäcken sedan åtminstone 1800-talet (Stockholms stad 2017).

Under mycket lång tid har Järvafältet varit präglat av människans påverkan, vilket har lämnat många spår i området. Fornlämningar från brons- och järnåldern vittnar om att det redan på den tiden fanns människor bosatta i området (Järfälla kommun & Sollentuna kommun 2014). De befintliga gårdarna Rocksta och Säby har anor från senare delen av järnåldern vilket man tror att även flera andra av de befintliga gårdarna i området har (Järfälla kommun & Sollentuna kommun 2014). Till dessa gårdar hör både ängar, betesmarker och åkrar. För att bevara det öppna odlingslandskapet är bete med huvudsakligen nötkreatur en välanvänd skötselmetod (Järfälla kommun & Sollentuna kommun 2014). Idag finns även viltåkrar i området. Viltåkrar anläggs för att gynna djurlivet, då de bidrar med skydd och föda till djuren (Jordbruksverket 2016). Viltåkrar bör ha en varierad artsammansättning för att gynna fler arter och det bör även finnas delar där man tillåter att ogräs sprider ut sig (Jordbruksverket 2016).

Mellan 1905 och 1960-talet var Järvafältet ett militärt övningsområde och ute i landskapet finns kvarlämningar från den militära tiden i områdets historia (Järfälla kommun & Sollentuna kommun 2014). Dessa lämningar är idag inte klassade som fornlämningar eller på annat sätt skyddade eftersom de ännu inte är tillräckligt gamla. Det som senast har blivit gammalt är det som löper störst risk att förstöras, då man ännu inte ser värdet med lämningen⁷.

Historisk karta över entréplatsen med omnejd. De beige och oskräfferade fälten visar vilka områden i entréplatsens omnejd som historiskt har använts som åkermark. Kartan visar att stora områden har brukats som åkermark. Utsnitt ur större kartbild. Häradsekonomiska kartan u.å. Stäket J112-75-8
Källa: Lantmäteriet

Säbysjön är en av Stockholmsområdets mest välkända fågelsjöar.

⁷ Jakob von Ehrenheim, föreståndare på Grönsöo slott och Roger Elg, universitetsadjunkt på institutionen för stad och land, landskapsarkitektur SLU, Ultuna, *Seminarium From private property to public park - Grönsöo in the past, today and tomorrow (the manager's reflections)* 4/2-2016

Syfte

Syftet är att med hjälp av landskapsarkitektur skapa förutsättningar för människor att besöka ett tätortsnära skyddat naturområde.

Frågeställning

Hur kan en entréplats och slingor med målpunkter gestaltas för att visa upp natur- och kulturvärden i Västra Järvafältets naturreservat i Järfälla?

Begreppsprecisering

Naturvärde: En upplevelsevärd företeelse i ett naturområde, som exempelvis ett rikt fågelliv, ädellövskog eller bär- och svampmarker.

Kulturvärde: En upplevelsevärd företeelse som visar på den historiska mänskliga användningen av en plats, till exempel fornlämningar.

Tätortsnära natur: Den natur som ligger inom “en zon med minst en kilometers radie runt tätorten. [...] I Storstockholm omfattar den tätortsnära zonen ett område med 30 kilometers radie runt centrum.” (Miljödepartementet 2010, s. 30)

Produkt

Gestaltningen av entréplatsen kommer att presenteras med hjälp av illustrationsplaner och perspektiv. Gestaltningen på målpunkterna längs slingorna kommer visualiseras med perspektiv.

Målgrupp

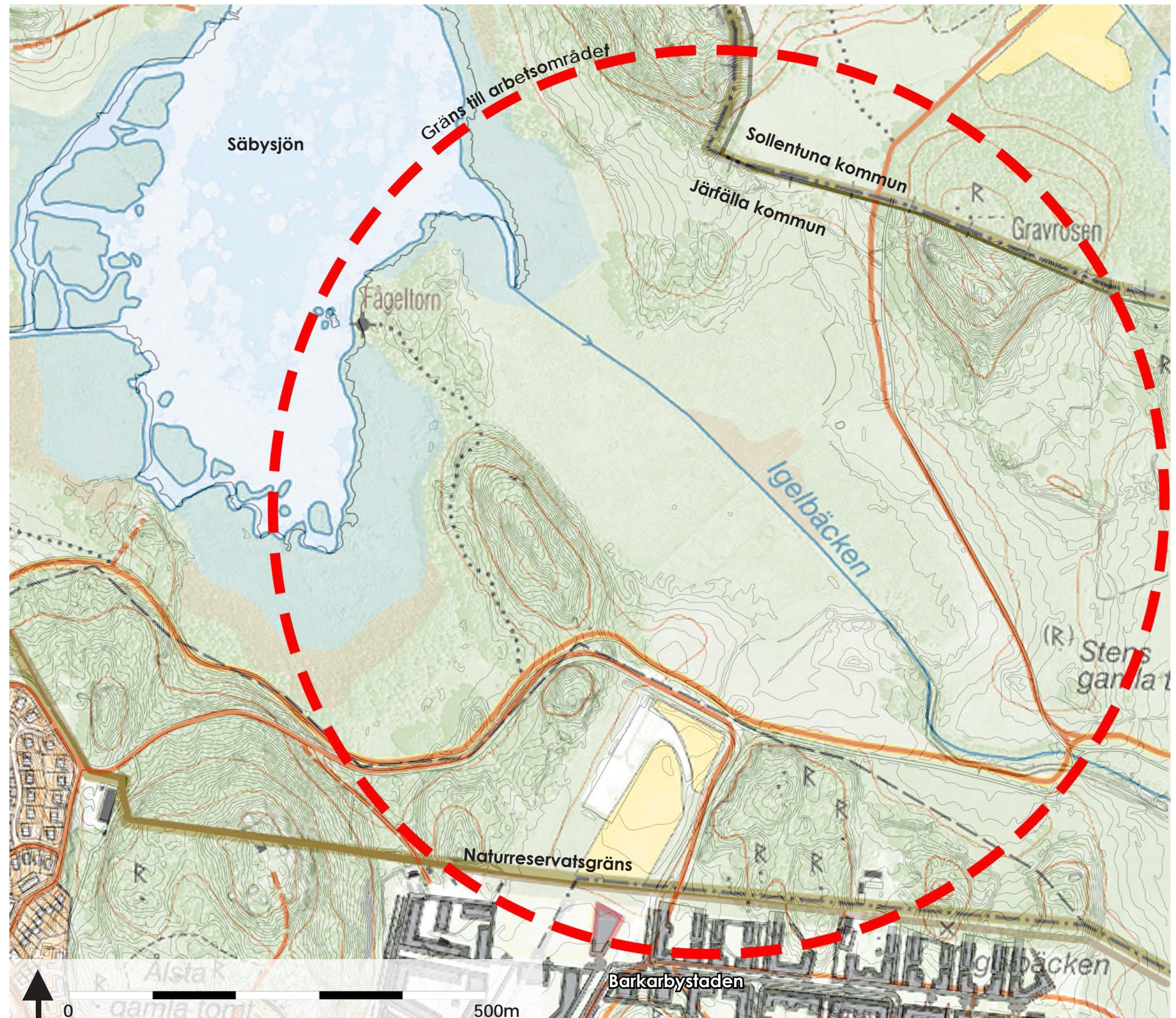
Arbetet riktar sig till personer med intresse för gestaltning i naturområden.

Avgränsningar

Tematiskt avgränsas arbetet till att beröra ett urval av Västra Järvafältets naturreservats natur- och kulturvärden. I gestaltningsförslaget av entréplatsen kommer en yta som är lämplig för lek att bestämmas, men denna lekyta kommer inte att gestaltas i detalj.

Geografiskt avgränsas gestaltningen till området som är markerat i kartan till höger.

I arbetet har vi utgått från den struktur som Barkarbystaden har i CAD-underlaget Modell_20170202 © Järfälla kommun.

Den röda cirkeln visar ungefärlig gräns till arbetsområdet. Bilden visar även att den nya bebyggelsen i Barkarbystaden kommer att byggas fram till gränsen till Västra Järvafältets naturreservat. Skala 1:5000 (A3)

Underlag: Fastighetskarta © Lantmäteriet, Modell_20170202 © Järfälla kommun [2017-02-02] med tillägg av författarna.

Metod

METOD

Metodavsnittet är uppdelat i *förstudie* och *gestaltning*. Alla metoder är en del av gestaltungsprocessen. För att metoderna ska bli lättare att förklara är de tematiskt beskrivna vilket kan göra att det kan upplevas som att gestaltungsprocessen har ett linjärt förlopp. I verkligheten är den dock en icke linjär process där man hela tiden hoppar fram och tillbaka i processen mellan olika skalor, metoder och steg.

Pilen illustrerar att gestaltungsprocessen är en icke linjär process där man hela tiden hoppar fram och tillbaka mellan olika skalor, metoder och steg.

En förutsättning för arbetet var att vi var två personer. Det innebar att vi kunde ta del av varandras erfarenheter, tankar och idéer. Vi kunde även ifrågasätta varandras förutfattade meningar samt diskutera alla val vi gjorde under processen. Allt detta gjorde att arbetet och gestaltungsförslaget utvecklades i större utsträckning än vad det hade gjort om vi hade arbetat själva.

Förstudie

Förstudien består av tre delar, ett *teoriavsnitt*, *analys av referensobjekt* samt *inventering och analys av Västra Järvafältets naturreservat*.

Teoriavsnitt

Med hjälp av litteraturen *With people in mind* (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998), *Friluftsanordningar - en vägledning för planering och förvaltning* (Naturvårdsverket 2007), *Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker* (Naturvårdsverket 2015) och *Tillgängliga natur- och kulturområden - En handbok för planering och genomförande av tillgänglighetsåtgärder i skyddade utomhusmiljöer* (Lindman et. al. 2013)

tog vi reda på teorier och fakta som vi sedan använde som stöd i utformningen av entréplatsen och slingorna med målpunkter. Vi fann litteraturen genom andra examensarbetens referenslistor som vi hittade på Epsilon genom att söka på nyckelorden *natur* och *miljöpsykologi*. Vi hittade även litteratur genom att söka på orden *riktlinjer för entréplatser, tillgänglighet i natur* och *friluftsanordningar* på Google.

Analys av referensobjekt

Att besöka referensobjekt är ett sätt att samla inspiration. En väl fungerande befintlig gestaltning är ett mycket bra bevis för att en viss typ av lösning fungerar⁸.

Vi besökte ett antal platser som presenteras i listan nedanför. För att säkerställa att vi undersökte samma parametrar vid alla platsbesök ställde vi upp ett antal frågor att utgå ifrån.

Frågor som vi undersökte på platsbesöken av våra referensobjekt:

- Hur ligger platsen i landskapet?
- Hur långt är det till närmaste tätort?
- Vilka olika element består den här platsen av?
- Vilka typer av aktiviteter används platsen till?
- Vilka material används?
- Är det naturen eller det anlagda som har det visuella fokuset?
- Övrigt

Vi studerade och analyserade fyra olika platser:

- Friluftsgården Hellasgården
- Entrén till Nackareservatet i Björkhagen
- Huvudentrén till Tyresta nationalpark
- Naturum Tåkern

Dessa platser är alla entréer till olika naturområden och har mycket gemensamt med vår plats. Hellasgården är en friluftsgård i det välbesökta Nackareservatet i Stockholm (Sandberg & Sannebro 2004, s. 7) och har därför flera likheter med Västra Järvafältet som redan idag är välbesökt och förväntas bli ännu mer välbesökt i och med färdigställandet av Barkarbystaden.

Entrén till Nackareservatet i Björkhagen i Stockholm var relevant för oss att besöka eftersom den platsen, precis som vår plats, ligger i direkt

anslutning till ett tätbebyggt område. Där kunde vi studera mötet mellan stad och natur.

Tyresta är det mest välbesökta naturområdet i Stockholms län (Sandberg & Sannebro 2004, s. 7). Där finns en iordningsställd huvudentré som gav oss inspiration till hur en entré till ett naturområde kan utformas. I Tyresta nationalpark finns även Tjäderstigen som är en upplevelsestig där det längs stigen finns ett antal målpunkter. Den gav oss inspiration till utformningen av våra slingor.

Naturum Tåkern ligger vid en välkänd fågelsjö och har därför flera likheter med vårt område som ligger i nära anslutning till fågelsjön Säbysjön. Vid Tåkern finns även upplevelsestigen Prinsessan Estelles sagostig och man har arbetat med olika former av tillgänglighetsanpassning på hela anläggningen.

De frågor som undersöktes ger en förståelse för hur referensobjektens omgivning ser ut och om platsen är lokaliserad mitt ute i skogen eller i närheten av en stad. De ger även svar på vad platsen består av vad gäller funktioner och material samt vad människor använder platsen till. Anledningen till att vi undersökte om det var naturen eller det gestaltade som hade det visuella fokuset var för att ta reda på hur det kan se ut på en plats när det ena eller det andra har det visuella fokuset. Punkten *Övrigt* hade vi med för att inte glömma bort aspekter som vi uppmärksammade på platsen, men som inte passade in under någon fråga.

Inventering och analys av Västra Järvafältets naturreservat

Platsbesök gjordes 20/1, 7/2, 23/2, 4/4, 17/5-2017 då vi inventerade och analyserade delar av Västra Järvafältets naturreservat till fots. Vi fokuserade inventeringen och analysen till entréplatsen och ett område på ungefär 700-1000 meter runt entréplatsen i naturreservatet. Detta område är markerat i kartan på sidan 16. Anledningen till att vi fokuserade på denna del av naturreservatet var för att lokaliseringen av entréplatsen redan var bestämd och för att slingorna och de platser längs slingorna som vi skulle gestalta för att visa upp natur- och kulturvärden skulle ligga i närheten av entréplatsen. I och med att vi besökte platsen vid

flera tillfällen fick vi en fördjupad förståelse för platsen, då det var olika årstider vid platsbesöken.

Vid inventeringen och analysen av platsen utgick vi dels från samma frågor som vi undersökte på våra referensobjekt. Utöver detta inventerade vi även stigar, naturtyper, topografi, klimatförutsättningar, lokala målpunkter och kommunikationer till platsen samt analyserade utblickar, huvudstråk till entréplatsen och barriärer.

SWOT-analys

En SWOT-analys passar bra att använda till landskapsanalyser (Einarsson (red) 2015, s. 72), därför gjorde vi en SWOT-analys av platsen. SWOT står för Strengths, Weaknesses, Opportunities och Threats, det vill säga metoden syftar till att undersöka vilka styrkor, svagheter, möjligheter och hot som finns för ett område (Boverket 2006, s. 44). När det gäller styrkor och svagheter undersöks dagens situation och när det kommer till möjligheter och hot handlar det om värderingar av potentiella framtidsscenario, både positiva och negativa (Einarsson (red) 2015, s. 72). Därför var SWOT en användbar analysmetod för oss eftersom vi behövde ta hänsyn till både befintliga och framtida förutsättningar på platsen. Styrkor och svagheter handlar om aspekter i det aktuella området, det vill säga interna faktorer, medan möjligheter och hot räknas som externa faktorer. (Einarsson (red) 2015, s. 72)

I insamlandet av fakta till inventering och analys läste vi, som komplement till platsbesöken, planprogrammet för Barkarbystaden och studerade kartor för området. Även den information som låg till grund för introduktionen kompletterade platsbesöken.

Gestaltning

Gestaltungsarbetet består av fyra delar, *identifiering av natur- och kulturvärden, program, koncept* och *utformning*. I samtliga delar hade skissande en betydande roll.

⁸ Mailkontakt med Sofia Eskilsdotter, landskapsarkitekt och universitetsadjunkt vid institutionen för stad och land, landskapsarkitektur, SLU, Ultuna, 20/2-2017

Skissarbete

Skissande var en metod som vi använde oss av under hela gestaltungsprocessen, till exempel när vi programskissade, genererade konceptidéer och när våra idéer skulle vidareutvecklas till en utformning. Skissande är ett sätt att få syn på sina egna tankar och förstå dem bättre säger konstnären Richard Serra (Richard Serra on his Drawing 2011). Han menar att skissprocessen är ett sätt att tänka på, att man genom att skissa kan uppmärksamma sina egna tankar på ett nytt sätt och att skissande är ett sätt att anteckna sina tankar i något annat än ord. För oss var det ett effektivt sätt att kommunicera olika idéer med varandra. Vi skissade både för hand och digitalt med hjälp av Photoshop och Sketch-up. Ett urval av våra skisser presenteras på sidorna 38-40.

Identifiering av natur- och kulturvärden

Arbetet med identifiering av natur- och kulturvärden, val av vilka av dessa värden som skulle visas upp, dragning av slingorna samt val av platser för att visa upp de utvalda natur- och kulturvärdena utfördes till stor del ute i fält. För att kunna göra en bra bedömning av nedanstående kriterier behöver man se hur landskapet ser ut i verkligheten.

Att identifiera vilka natur- och kulturvärden som finns i naturreservatet var en del i arbetet eftersom vår fråga är: *Hur kan en entréplats och slingor med målpunkter gestaltas för att visa upp natur- och kulturvärden i Västra Järvafältets naturreservat i Järfälla?* Fakta angående reservatets natur- och kulturvärden inhämtade vi via en del av den litteratur som låg till grund för introduktionen. En sammanställning av de natur- och kulturvärden som finns i naturreservatet finns att läsa i introduktionen på sidan 15.

Vi insåg att det var orimligt att visa upp alla natur- och kulturvärden som finns i naturreservatet. För att välja ut vilka värden som skulle visas upp utformade vi ett antal kriterier som de utvalda värdena skulle uppfylla.

Kriterier för utvalda natur- och kulturvärden

Natur- eller kulturvärdet ska:

- finnas på entréplatsen eller längs slingorna eftersom det är dessa platser vi gestaltar.
- vara möjliga att se, även för ett otränat öga. I naturreservatet finns flertalet fornlämningar (Järfälla kommun & Sollentuna kommun 2014). Dessa är dock väldigt svåra att se om man inte har specialkunskaper.

I och med att de utvalda natur- och kulturvärdena ska ligga på entréplatsen eller längs slingorna var dragningen av slingorna en parameter att undersöka i samband med val av värden. Även för slingorna utformade vi ett antal kriterier angående dragningen genom landskapet.

Kriterier för slingornas dragning

- Slingorna ska passera flera synliga natur- eller kulturvärden eftersom syftet med slingorna är att människor ska ledas till platser med natur- och kulturvärden.
- Slingorna ska i största utsträckning gå längs med befintliga stigar. Eftersom det redan finns ett stort utbud är det inte befogat att tillföra nya stigar i någon större utsträckning.
- På de platser där de befintliga stigarna inte är tillgängliga ska stigarna förse med ett tillgängligt alternativ i de fall där det är topografiskt möjligt eftersom ett tätortsnära naturområde ska vara tillgängligt för så många som möjligt, oavsett rörlighet, i den mån det går.

För att välja ut platser längs slingorna där de utvalda natur- och kulturvärdena visas upp genom en punktgestaltning skapade vi även kriterier för vad dessa platser skulle uppfylla. På entréplatsen visas natur- och kulturvärden också upp men eftersom lokaliseringen för entréplatsen var given från början, gäller kriterierna bara platser längs slingorna då lokaliseringen för dessa platser behövde väljas ut.

Kriterier för platser längs slingorna:

- Platsen ska ligga längs någon av slingorna då de utgör målpunkterna längs slingorna.
- Platsens natur- eller kulturvärde ska vara väl synligt eftersom det annars är svårt att uppleva värdet.

- Platserna ska ligga på ett avstånd av 200-1000 meter ifrån varandra för att det ska bli en promenad mellan platserna. Upplevelsen när man kommer fram blir större om man har fått kämpa lite för att nå målpunkten (Naturvårdsverket 2007, s. 29). Anledningen till att avståndet mellan målpunkterna är angivet med ett intervall är för att det ska vara möjligt att välja plats framförallt utifrån var natur- och kulturvärdena naturligt finns och inte för att avståndet från förra platsen är en exakt distans.

Vi delade in målpunkterna i två kategorier, huvudmålpunkter och delmålpunkter. Vid huvudmålpunkterna är det tydligt att du är framme. Där kan man inte fortsätta längre längs stigen som slingan går längs eftersom stigen tar slut där. Huvudmålpunkterna är anpassade för att man ska vara där under en längre tid för att exempelvis äta matsäcken för dagen. Delmålpunkterna går man förbi på vägen till eller från huvudmålpunkten. Man kan då stanna till en kortare eller längre stund, men de är inte tänkta som det huvudsakliga besöksmålet för dagen. De ligger vid sidan av stigen men syns tydligt så att man inte kan råka missa dem. En liknelse är att delmålpunkterna är rastplatserna längs E4:an och huvudmålpunkterna är sommarstugan som är det huvudsakliga målet med att man överhuvudtaget är ute och åker.

Program

Från *teoriavsnittet, referensobjekten* samt *inventering och analys av Västra Järvafältets naturreservat* tog vi med oss inspiration och kunskap om platsen. Detta presenteras i slutet av respektive avsnitt som “*vi tar med oss-punkter*”. De punkterna låg sedan till grund för programmet som var styrande för hur gestaltningen utformades.

Koncept

För att komma fram till ett koncept använde vi oss av metoden *Hitta, välja, förädla* som Ann Lagerström beskriver i artikeln *Släpp loss* i Arkitekten nummer 10 (2013, s. 58). Denna metod börjar med att man först spårar fritt. I det första steget *Hitta* finns inga krav på genomförbarhet utan det handlar om att generera många idéer. I det efterföljande *Välja*-stadiet sällar man bland alla

idéer som kom fram i det första steget, här gäller det att välja ut några idéer att vidareutveckla för att utforma ett koncept. I det sista steget *Förädla* är det dags att förankra sina idéer och konceptet i verkligheten. Idéerna ska med hjälp av konceptet omformas till ett genomförbart förslag som tar hänsyn till platsens förutsättningar, ekonomi och beställarens krav.

Utformning

Med hjälp av den information som kom fram i de tidigare beskrivna metoderna samt med utgångspunkt i programmet och konceptet utformade vi ett förslag för entréplatsen och anslutande slingor med målpunkter.

På våren blommar det stora fält av blåsippor i naturreservatet.

Förstudie

TEORIAVSNITT

I teoriavsnittet presenteras aspekter som ska beaktas vid utformning av entréplatser till naturområden samt vad forskning om mänskliga preferenser för gestaltning i naturmiljö säger.

Friluftsanordningar

En del i arbetet med att förenkla för människor att ta sig ut i naturen är att uppföra olika typer av friluftsanordningar. Exempel på sådana anordningar är grillplatser, vindskydd och markerade slingor (Naturvårdsverket 2007, s. 11). Naturvårdsverket menar vidare att dessa anordningar, utöver att förenkla vistelsen och främja orienteringen har till uppgift att kanalisera besökarna så att känsliga delar av ett naturområde kan skyddas. Samtidigt blir besökarna ledda till olika sevärda platser utan att sårbara miljöer riskerar att utsättas för slitage (Naturvårdsverket 2007, s. 11). Ytterligare ett syfte med anordningarna som Naturvårdsverket anger är att är att de ska bidra till att höja kvalitén på naturupplevelsen.

Entréplatser

Besök i naturområden börjar ofta vid en entréplats (Lindman et. al. 2013, s. 75), som därmed blir en del av det första intrycket av naturområdet. Det gör i sin tur att entréplatsen har stor inverkan på upplevelsen av hela området (Naturvårdsverket 2015, s. 12). Hur iordningställd en entré till ett naturområde behöver vara beror på hur högt besökstrycket är. Ju högre besökstryck desto viktigare är det med en välkomnande entré med en tillgänglig utformning (Lindman et. al. 2013, s. 76).

Riktlinjer för Sveriges nationalparksentréer

Till Sveriges nationalparker finns sex riktlinjer för hur entréerna till dessa områden ska utformas som behandlar aspekterna:

- Varumärket Sveriges nationalparker
- Nationalparkens speciella egenart
- Lokaliseringen i landskapet
- Entréplatsens struktur
- Service och tillgänglighet

- Arkitektur och gestaltning (Naturvårdsverket 2015, s. 13).

Flera av dessa riktlinjer kan även användas som inspiration till anordningar i naturreservat (Lindman et. al. 2013, s. 75). De riktlinjer som var betydelsefulla för vårt förslag beskriver vi här nedan.

Nationalparkens speciella egenart

Naturvårdsverket (2015, s. 19) poängterar att det är av största vikt att nationalparkens speciella egenart präglar entrén. Detta kan göras på olika sätt. Några exempel är karaktäristiska vyer, att den särskilda miljön har en framträdande roll eller att besökarna får uppleva en del av områdets historia, flora eller fauna på entréplatsen (Naturvårdsverket 2015, s. 19).

Lokaliseringen i landskapet

Naturvårdsverket (2015, s. 20) framhäver att entréplatsens lokalisering i landskapet är avgörande för besökarnas upplevelse både vid och på väg till entréplatsen. På entréplatsen eller i dess närhet ska det via lättillgängliga slingor vara möjligt att uppleva det som är karaktäristiskt med naturområdet (Naturvårdsverket 2015, s. 22).

Entréplatsens struktur

Utöver att besökarna ska kunna uppleva naturområdets speciella egenart på entréplatsen ska även en hel del funktioner som exempelvis informationsskyltar och sittplatser inrymmas på platsen (Naturvårdsverket 2015, s. 24). Naturvårdsverket menar därför att det är viktigt hur dessa olika funktioner struktureras eftersom det påverkar besökarnas rörelse på platsen vilket i sin tur påverkar upplevelsen av både entréplatsen och naturområdet.

Service och tillgänglighet

Naturvårdsverket (2015, s. 29) framhåller att det är betydelsefullt att entréplatsen och närbelägna målpunkter är tillgängliga, där det är möjligt, för att de flesta besökarna ska ha möjlighet att använda platserna. Den service som ska finnas vid entréplatsen är toaletter, parkering, tillgänglig parkering, sittplatser med och utan tak och sophantering (Naturvårdsverket 2015, s. 30). För att minska parkeringens intryck på entréplatsen

bör den vara tydligt avskärmad från resten av entréplatsen (Naturvårdsverket 2015, s. 30). Utöver ovan nämnd service ska det på entréplatsen även finnas vägvisande och naturvägledande information, som i de flesta fall utgörs av skyltar (Naturvårdsverket 2015, ss. 28-29).

Arkitektur och gestaltning

Naturvårdsverket (2015, s. 32) säger att hur de anlagda elementen på en entréplats gestaltas är av stor vikt för hur besökarna upplever platsen. Aspekter som funktion, form och hållbarhet måste tas i beaktning (Naturvårdsverket 2015, s. 32). Gällande hållbarhet så kan det ofta vara bättre att välja ett mer påkostat material, om det gör att förvaltningskostnaden minskar (Naturvårdsverket 2015, s. 33). Tydliga gränser mellan naturen och det anlagda, genom exempelvis materialval eller detaljer, kan leda till att naturen framhävs mer vilket i sin tur kan förhöja besökarnas upplevelse (Naturvårdsverket 2015, s. 33).

Gestaltning i naturmiljö

Kaplan, Kaplan och Ryan skriver i sin bok *With people in mind* (1998) om människans preferenser för naturen och hur olika naturmiljöer kan utformas efter dessa preferenser.

Slingor

Slingor underlättar orienteringen i ett område och låter besökarna lära känna det under ordnade former (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, s. 55). Namnger man dessutom slingan ökar dess värde ännu mer (Naturvårdsverket 2015, s. 24). Slingor underlättar för besökarna att komma ut och uppleva naturens positiva effekter, det ger dem en känsla av trygghet samtidigt som de gör det möjligt att utforska och observera området (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, s. 89). Utformningen påverkar hur lätt det är att orientera sig i området (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, s. 95). Om slingan slingrar sig fram genom landskapet ökar spänningen eftersom det gör besökarna nyfikna på vad som finns bakom nästa krök (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, s. 44). Slingan bör även ha naturen nära inpå för att besökarna ska kunna uppleva naturen med flera sinnen (Naturvårdsverket 2007, s. 31) samt passera olika designelement längs vägen då det gör slingan mer intressant (Kaplan, Kaplan

& Ryan 1998, s. 95). Symboler längs vägen fungerar som utmärkta vägvisare och underlättar orienteringen (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, s. 56).

Målpunkter

Kaplan, Kaplan och Ryan (1998, ss. 69-70) hävdar att man kan få besökarna att fascineras av naturen på flera olika sätt. Det kan ske genom olika typer av aktiviteter eller genom att skapa platser där man kan stanna upp och observera omgivningen (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, ss. 69-70). Bänkar, broar och bryggor är naturliga ställen att stanna upp och ta in omgivningen på. Genom att skapa platser längs en slinga bjuder man in besökarna att sänka tempot så att de kan uppleva bland annat vegetationen och fågelkvitter (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, s. 97). En bänk kan få besökaren att slå sig ner och observera omgivningen (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, s. 97). Likaså kan platser där årstidsväxlingar är påtagliga fascinera den mer frekventa besökaren (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, ss. 69-70). Andra platser som får besökaren att stanna upp och fascineras är gläntor i skogen och historiska objekt som till exempel gamla jordbruksredskap och lämningar från gamla byggnader (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, ss. 47, 98). Även vatten och storslagna vyer över landskapet är miljöer som människor tycker om och som därför är värda att lyfta fram (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, ss. 108, 113).

Material

Enligt Kaplan, Kaplan och Ryan (1998, s. 75) är det större chans att besökaren inte bli distraherad och därmed kan slappna av om materialen harmoniserar med omgivningen. Några objekt som de lyfter fram som lämpliga i naturmiljö är trästockar och stentrappor. Det finns en allmän uppfattning om att trä smälter in bättre i naturmiljöer än till exempel stål, men det stämmer inte alltid, exempelvis kan stål ibland smälta in bättre mot exempelvis berghällar och kräver dessutom inte lika mycket underhåll (Naturvårdsverket 2007, s. 30).

Avskärmning och portaler

Portaler hjälper besökarna att orientera sig (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, s. 81). Det är ett sätt att skapa ett innanför och utanför samt

en känsla av att man kommer till en ny plats (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, s. 81). En portal får även besökarna att stanna upp och reflektera över att de går från en plats till en annan (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, s. 81). Störande element i omgivningen, som till exempel stora byggnader, kan förstöra känslan av att befinna sig i naturen (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, ss. 73-74). För att undvika eller minska intrycket från störande element kan vegetation planteras för att omsluta platsen och skapa en tydlig avskärmning från det som stör (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, ss. 73-74).

Träspänger och sittplatser

Slingor på spänger kanaliserar besökare i ett område och minskar slitaget på marken (Naturvårdsverket 2007, s. 70). Naturvårdsverket poängterar också att man genom att anlägga träspänger även möjliggör för besök av personer med nedsatt rörelseförmåga som sitter i rullstol eller behöver hjälp av en rullator. Träspänger underlättar också för andra brukargrupper, exempelvis personer med barnvagnar. För att undvika att träet blir halt på grund av algpåväxt eller regn kan man fästa ett så kallat putsnät på spången som minskar halkrisken (Naturvårdsverket 2007, s. 70). Spången bör ha en kantbräda som avrullningsskydd och för att underlätta för synskadade att käppa sig emot (Naturvårdsverket 2007, s. 70).

Om man använder tvärställda plankor när man konstruerar en spång ger det en större möjlighet att utforma spången med en radie så att spången kan slingra sig mjukt genom landskapet och dessutom minskar halkrisken (Naturvårdsverket 2007, s. 72). De menar vidare att det är lämpligt att använda träspänger på entréplatser och längs med tillgänglighetsanpassade leder. Om man har långa spänger bör dessa förses med platser där man kan mötas. Mötesplatser ska vara minst tre meter långa och bör även ha bänkar så att man kan vila (Naturvårdsverket 2007, s. 72).

Det är vanligt att det finns trämöbler vid entréplatser och målpunkter (Naturvårdsverket 2007, s. 129). Bord och bänkar bör placeras så att besökaren kan välja sittplats utifrån sina egna önskemål angående exempelvis sol, skugga, vindriktning samt hur nära andra besökare man vill sitta (Naturvårdsverket 2007, s. 131).

Det här tar vi med oss från teoriavsnittet

- Områdets speciella egenart ska präglade entréplatsen.
- På entréplatsen eller i dess närhet ska det via lättillgängliga slingor vara möjligt att uppleva det som är karaktäristiskt med naturområdet.
- Entréplatsen och närbelägna målpunkter ska, där det är möjligt, vara tillgängliga.
- Slingor genom ett naturområde underlättar för besökarna att utforska området.
- Slingor på spänger kanaliserar besökarna i ett område och minskar slitaget på marken.
- Slingor som leder till vatten är uppskattade.
- Slingor som erbjuder upplevelser längs vägen är mer intressanta.
- Slingor som slingrar sig fram, där man inte riktigt kan se var vägen slutar skapar mystik och gör den mer intressant då besökaren blir nyfiken på vad som finns runt kröken.
- Genom att placera bänkar utmed en slinga bjuder man in besökarna att sätta sig ner och vila. Det ger dem möjlighet att lägga märke till exempelvis omgivningens vegetation och fågelkvitter.
- Historiska objekt får besökare att stanna upp och observera.
- Storslagna vyer över landskapet tycker människor om.
- Den service som ska finnas vid en entréplats är vägvisande och naturvägledande information, toaletter, parkering, tillgänglig parkering, sittplatser med och utan tak samt sophantering.
- Vegetation kan användas för att omsluta en plats och avskärma den från störningar i omgivningen.
- Parkeringen bör vara tydligt avskärmd från entréplatsen.
- Portaler hjälper besökarna att orientera sig.
- Trä är inte det enda material som smälter in i naturmiljöer.
- Symboler kan vara effektiva vägvisare.
- Halkrisken minskas om träspänger byggs av tvärställda plankor och förses med putsnät.
- Långa spänger ska förses med mötesplatser.
- Sittmöjligheter på flera platser på en entréplats gör att besökarna kan välja var de vill sitta.

REFERENSOBJEKT

I det här avsnittet presenteras analysen av de fyra referensobjekten.

Hellasgården

Vi besökte Hellasgården den 7/2-2017. Hellasgården är en friluftsgård som ligger i Nackareservatet, 2,5 km från närmaste tätort i Nacka kommun sydost om Stockholm. Gården ligger vackert beläget vid en sjö. Runt omkring finns skog med vandringsleder som utgår från friluftsgården. På området finns många olika funktioner och aktiviteter, bland annat utegym, bryggor, café, bangolf, motionsspår, volleybollplaner, bastu och grillplatser. Vintertid ger sjön och motionsspåren möjlighet till skridsko- och skidåkning. Parkeringen ligger avsidet och är därför inte i fokus när man är på platsen. Platsen har inte någon sammanhållen utformning eftersom det finns så mycket olika aktiviteter och inte något enhetligt formspråk. Byggnader, bord, bänkar, skyltar, utegym, bryggor är huvudsakligen gjorda i trä, vilket passar in i traditionen om vilka material som brukar användas på friluftsanläggningar.

Byggnaderna skymmer mycket av utsikten över sjön. Det gör att det anlagda på platsen har ett större fokus än naturomgivningen. Hellasgården har goda bussförbindelser vilket är en stor fördel. Ältavägen utgör en barriär som delar upp platsen i två delar och som gående kan du bara ta dig mellan delarna genom en gångtunnel.

Informationsskyltar i trä, som är ett vanligt material på platsen.

Ortofoto över Hellasgården med tillägg av författarna. Ältavägen skapar en barriär genom anläggningen, vilket gör att anläggningen blir osammanhållen. På kartan ser man även att parkeringen ligger vid sidan om resten av anläggningen. Eniro/ © Lantmäteriet [2017-05-04]

Sjön ger möjlighet till skridskoåkning på vintern

Det finns en många olika aktiviteter på platsen, bland annat ett utegym. Aktiviteterna ligger utspridda på platsen, vilket bidrar till att utformningen inte blir sammanhållen.

En rustik träbänk som passar in i den allmänna uppfattningen om att trä är ett material som smälter in i naturen.

Vägen utgör en barriär och gångtunneln är det enda sättet att ta sig mellan platsens olika delar.

Det här tar vi med oss från Hellasgården

- Parkering vid sidan av gör att man inte möts av parkeringen och den tar därför inte så mycket fokus på platsen.
- Avsaknad av en enhetlig utformning gör att platsen är svår att få ett grepp om.
- Goda bussförbindelser gör det enkelt att ta sig till platsen utan bil.
- Vägen bildar en barriär genom området som bidrar till att platsen känns splittrad.

Entrén till Nackareservatet i Björkhagen

I Stockholmsförorten Björkhagen ligger en av entréerna till Nackareservatet, som även är starten för Sörmlandsledens första etapp. Denna plats besökte vi den 7/2-2017. I anslutning till området finns både höghus och entrén till Markuskyrkan. Det är otydligt vad som hör till kyrkans entré och vad som hör till naturreservatets entré, då kyrkan tar mycket fokus på platsen. De höga byggnaderna runt platsen är inte lika påtagliga eftersom det finns en ridå av höga träd som mildrar intrycket av dem något. Förmodligen minskas intrycket ytterligare när träden är lövade.

Det som tillhör naturreservatsentrén är en liten informationsskylt i trä, trädstammar med färgmarkeringar som visar Sörmlandsleden och en papperskorg. Markeringarna på träden gör det lätt att förstå var Sörmlandsleden går. Närheten till tunnelbanan är också positivt samt att det vid tunnelbanestationen finns en skylt som visar vägen mot naturreservatet. Platsen har en urban prägel, med parkbänkar, breda jämna grus- och asfaltsvägar och lyktstolpar. Detta gör att det känns mer som att röra sig genom en park än genom ett skogsområde.

Vegetationen bäddar in bebyggelsen, vilket gör att byggnaderna inte blir lika påtagliga.

Ortofoto över entrén till Nackareservatet i Björkhagen med tillägg av författarna. Kartan visar hur pass nära tunnelbanan entrén ligger. Eniro/ © Lantmäteriet [2017-05-04]

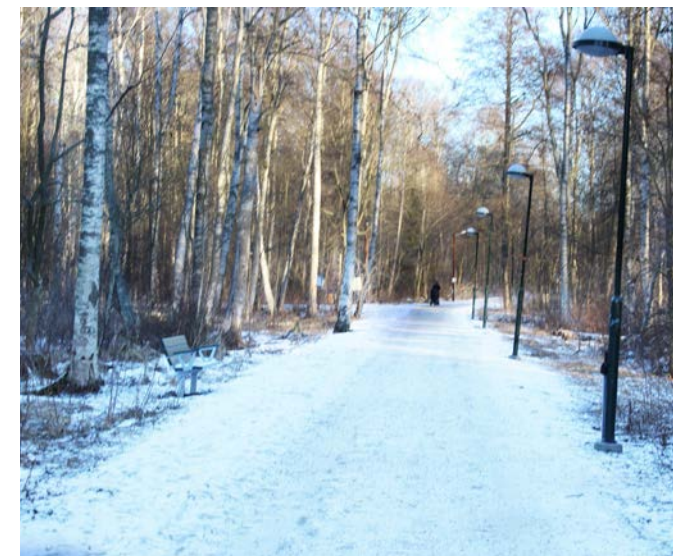
Sörmlandsleden är tydligt markerad med orange färg.

Tydlig skyltning från tunnelbanan.

Den lilla informationskylten vid entréplatsen syns till höger i bilden. I bakgrunden syns Markuskyrkan som tar mycket fokus på entréplatsen till naturreservatet.

Jämn bred gångväg ökar tillgängligheten, men ger också känslan av att det är en park man befinner sig i.

Det här tar vi med oss från entrén till Nackareservatet i Björkhagen

- Skyltning till naturreservatet börjar vid tunnelbanan vilket gör det lätt att hitta.
- Hög vegetation vid entrén skärmar av den intilliggande bebyggelsen och gör den mindre påträngande.

Tyresta

Vi besökte Tyresta nationalpark den 7/3-2017. Huvudentrén till Tyresta nationalpark ligger 2,1 km från närmaste tätort. En stor parkering är det första man möts av när man anländer till platsen, vilket ger ett tråkigt första intryck. Det såg ut som att de precis hade planterat ny vegetation i gränsen mellan väg och parkering för att mildra intrycket av den enorma parkeringsytan, vilket är positivt. När man går in en bit på entréplatsen ser man dock inte parkeringen lika tydligt längre. Det finns gång- och cykelväg från närmaste stadsdel samt bussförbindelser till entréplatsen, men bussarna går ganska sällan.

På området finns ett naturum, portal till nationalparken och Tyresta by där det bland annat finns lanthandel och café. Entréplatsen ligger i ett skogsbryn med utsikt över det öppna odlingslandskapet. Det finns flera olika namngivna slingor som utgår från entréns närområde, bland annat Tjäderstigen och Barnvagnsslingan. Slingans namn ger en föraning om vad den erbjuder samt gör den lättare att referera till. Tjäderstigen är en upplevelsestig för framförallt barn. Slingan går genom ganska tuff terräng med flera målpunkter längs vägen. Flertalet målpunkter är interaktiva och man kan bland annat klättra i nät och balansera på brädor.

På en öppen yta i skogsbrynet, vid sidan av lokaliseringen av naturumet finns, informationsskyltar under tak. De är lätta att hitta och taket är bra då man behöver söka

Informationsskyltar under tak som skyddar mot väder och vind.

Ortofoto över huvudentrén till Tyresta nationalpark med tillägg av författarna. Entréplatsen ligger i ett varierat landskap med både odlingsmark och skog. Eniro/ © Lantmäteriet [2017-05-04]

Portalen till nationalparken välkomnar besökarna.

Tjäderstigen är anpassad till barn med många interaktiva målpunkter.

skydd undan väder och vind. På platsen finns en portal som markerar nationalparksgränsen. I anslutning till portalen finns en björkallé som ytterligare leder besökaren vidare ut i naturen. Området används till flera olika aktiviteter som vandring, fågelskådning, naturvägledning och längdskidåkning. Entréplatsen är lokaliserad på en plats där flera av Tyrestas naturtyper kan upplevas, exempelvis öppet odlingslandskap och skog.

Namngivna slingor underlättar förståelsen om vad slingan erbjuder.

Det här tar vi med oss från Tyresta

- De har försökt skärma av parkeringen med vegetation vilket kan mildra intrycket av den.
- Det är möjligt att ta sig till platsen med kollektivtrafik, även om bussarna går ganska sällan.
- Separat gång- och cykelväg till entréplatsen från närmaste stadsdel gör det enkelt att ta sig till platsen utan bil.
- Slingor med flera delmål gör de mer intressanta och ökar upplevelsevärdet.
- Informationsskyltar finns under tak, som skyddar mot väder och vind.
- Flera olika namngivna slingor som utgår från en plats i anslutning till entréplatsen gör de lätta att hitta och namnen bidrar till en förståelse om vad slingorna erbjuder.
- Delar av entréplatsen är riktad till barn vilket gör att flera brukargrupper är inkluderade.

Naturum Tåkern

Vi besökte naturum Tåkern den 18/3-2017. Naturum Tåkern ligger vid fågelsjön Tåkern i Östergötland, 24 km väster om Mjölby och 9 km från närmaste tätort. Sjön ligger skyddad av en kantzon av skog som övergår i ett öppet odlingslandskap. Parkeringen ligger längs en vändslinga som är väl inbäddad i vegetation vilket gör att parkeringen inte får det visuella fokuset på platsen.

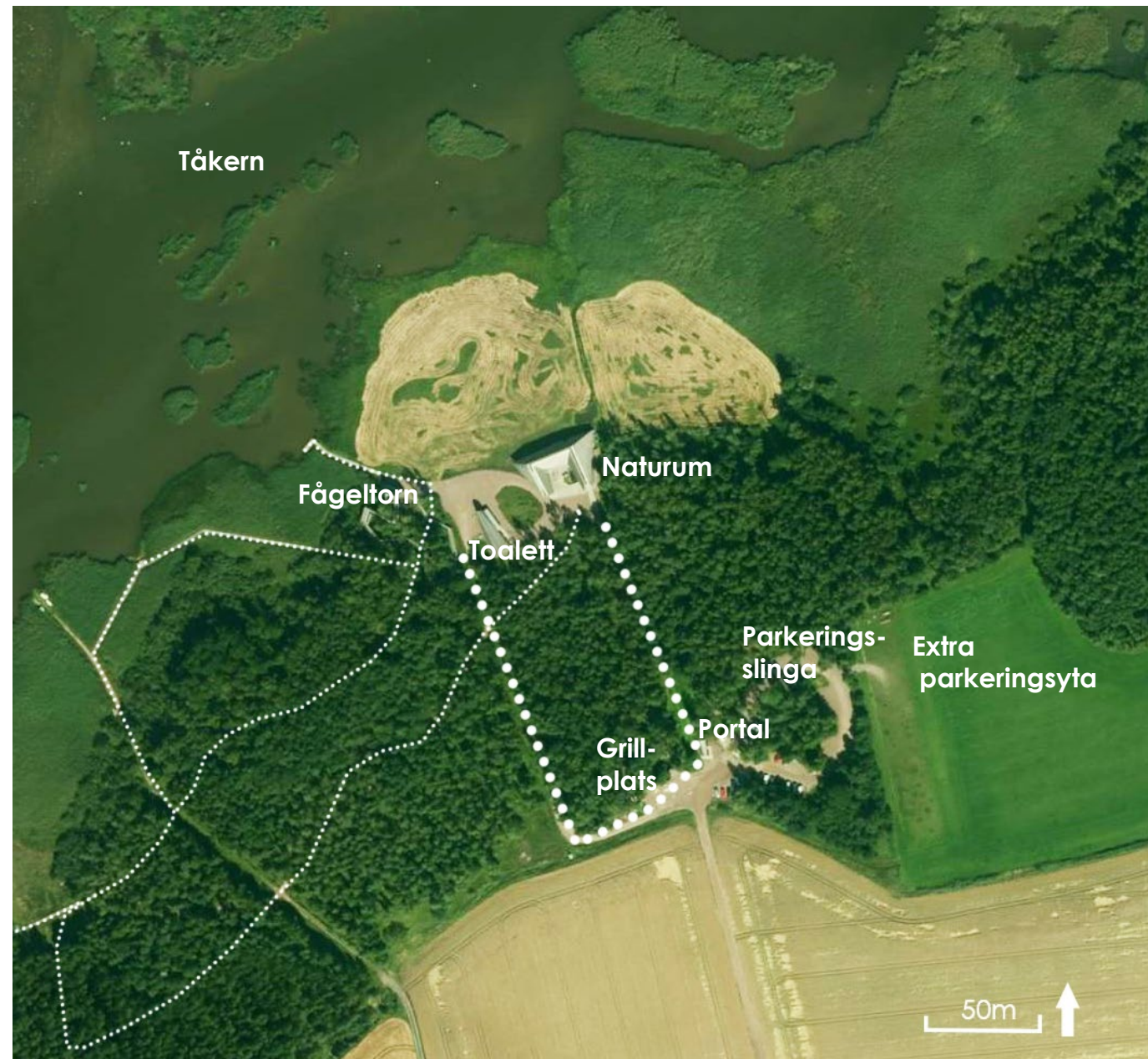
När man anländer till platsen möts man av en portal som välkomnar till naturumet. På andra sidan portalen finns en iordningställd grillplats med picknickbord. Där ligger också uppförstorade fågelbon med stora fågelägg i glasfiber som barn kan leka runt. I portalen finns informationsskyltar och en bänk under tak. Det gör informationen om platsen lätt att hitta och skapar en väderskyddad

Prinsessan Estelles sagostig är anpassad till barn och har flera delmål längs vägen, exempelvis den här stora grodan.

Lekägg vid grillplatsen, är ett annat inslag som är anpassat till barn, men som även tiltallar fler målgrupper.

Ortofoto över naturum Tåkern med tillägg av författarna. Parkeringslingan ligger inbäddad i vegetation vid sidan om resten av entréplatsen, vilket gör att den inte får det visuella fokuset på platsen. Eniro/ © Lantmäteriet [2017-05-04]

Putsnät på träspången minskar halkrisken, men bibehåller känslan av att gå på trä.

Portal till naturum Tåkern med integrerad bänk och informationskylt under ett skyddande tak.

mötesplats. För att komma till naturumet från portalen följer man en bred stig som slingrar sig fram genom skogen. När skogen öppnar sig kommer man rakt på naturumet som därmed är lätt att hitta. Naturumets placering gör dock att det skymmer utsikten över sjön, även om man kan se rakt igenom byggnadens glaspartier och ana sjön på andra sidan.

På entréplatsen finns flera andra anlagda element, förutom naturumet, exempelvis toaletter och ett fågeltorn med en tillgänglig ramp. Från platsen utgår några slingor, bland annat Prinsessan Estelles sagostig som är en slinga anpassad för barn. Längs vägen finns ljudinstallationer och interaktiva element som till exempel går att klättra på samt att man får träffa skogens djur i form av glasfiber- och träskulpturer. En annan slinga går längs träspångar ute i vassen i strandkanten. Träspångarna och ramperna är försedda med putsnät som minskar halkrisken. Byggnaderna på platsen har ett tydligt formspråk något som även går igen i till exempel portalen och fågeltornet. De aktiviteter som platsen framförallt används till är fågelskådning men även promenad, stavgång, titta på utsikten över landskapet, utbildning, fika och lek.

Det här tar vi med oss från Tåkern

- Parkeringen är väl inbäddad i vegetation. Det gör att man inte möts av den när man kommer till platsen.
- En portal med integrerad sittplats och information om Tåkerns naturreservat under tak markerar tydligt vilken väg man ska ta för att komma till sjön.
- Putsnät på träspångarna minskar halkrisken.
- Slingor med flera delmål längs vägen gör dem mer intressanta och ökar upplevelsevärdet.
- Delar av entréplatsen är riktad till barn vilket gör att fler brukargrupper blir inkluderade.

Syntes av vad vi tar med oss från teoriavsnittet samt referensobjekten

- En entréplats ska placeras på en plats som är karaktäristisk för naturområdet.
- Man ska sträva efter att göra entréplats och slingor tillgängliga i den mån det går.
- På entréplatsen ska det finnas service som underlättar för besökarna, servicen består av information, toalett, parkering, sophantering, grillplatser, lekyta, cykelparkering, vedförråd, fikaplatz, och vindskydd.
- Intrycket från parkeringen minskar om den är inbäddad i vegetation och placerad vid sidan av.
- En portal markerar tydligt för besökarna att man rör sig mellan olika platser.
- Slingor med målpunkter ökar upplevelsevärdet.
- Namngivna slingor hjälper besökarna att förstå vad slingorna erbjuder för typ av upplevelser.
- Slingor som slingrar sig fram är mer intressanta och gör besökarna mer nyfikna.
- Slingor underlättar för besökarna att utforska ett naturområde och kanaliserar samtidigt besökarna, vilket i sin tur gör att slitaget minskar.
- Att redan vid tunnelbanan börja vägledningen mot ett naturområde underlättar orienteringen för besökarna.
- Återkommande symboler fungerar som effektiva vägvisare.
- Vegetation kan avskärma intilliggande bebyggelse och minska intrycket från den.
- Gång- och cykelvägar till ett naturområde underlättar för besökarna att ta sig dit utan bil.
- Informationsskyltar under tak gör att man kan stå väderskyddad och ta del av informationen.
- Man kan inkludera fler brukargrupper genom att anpassa vissa delar av en entréplats för barn.
- Bänkar och broar hjälper besökaren att stanna upp och ta in omgivningen mer.
- Historiska objekt, platser vid vatten och platser med vidsträckta vyer över landskapet är uppskattade målpunkter.
- Långa spänger ska förses med mötesplatser för att underlätta framkomligheten.
- Putsnät på träspänger minskar halkrisken.

Slingor underlättar för besökarna att ta sig ut och utforska ett naturområde.

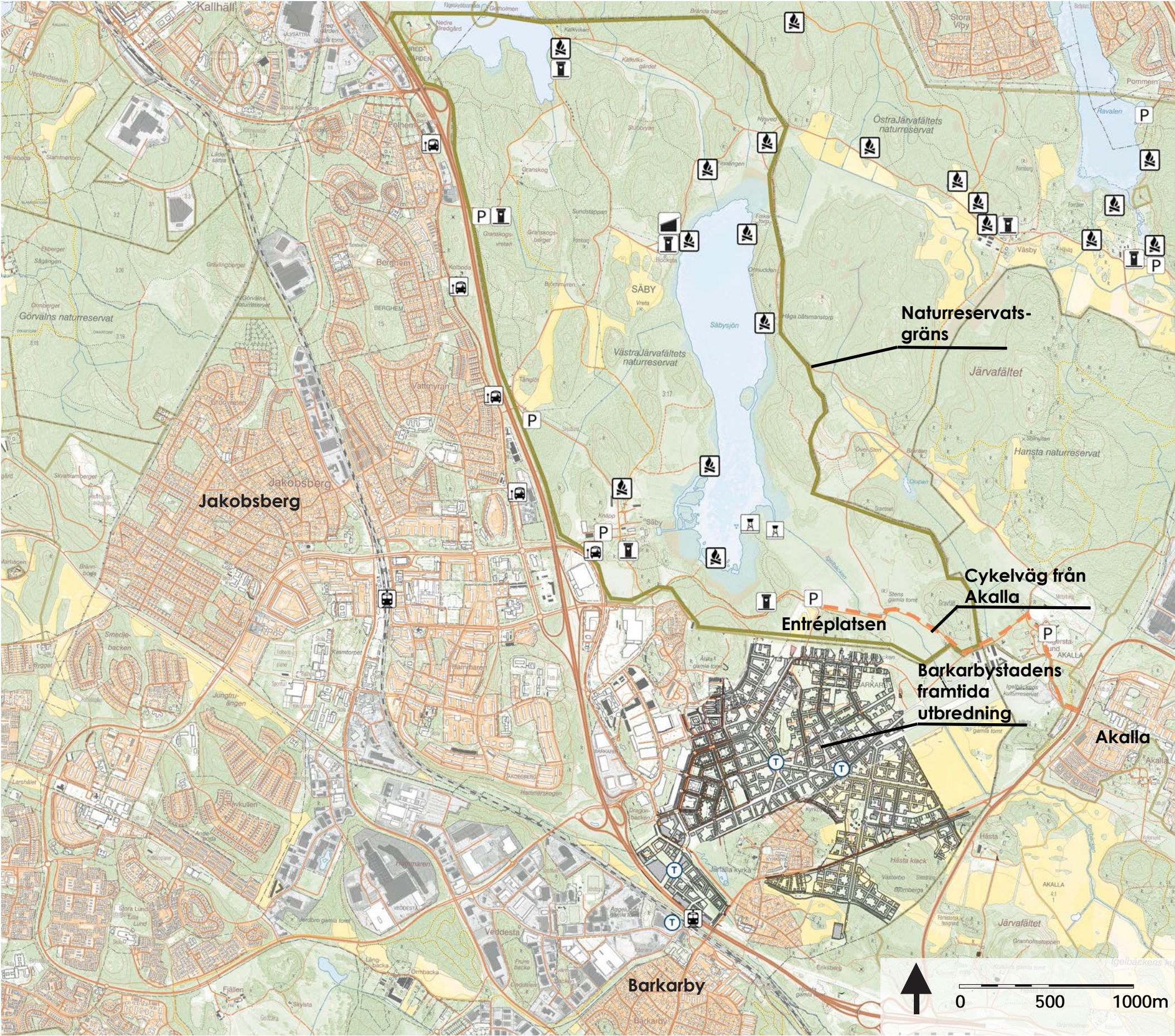
Utsikt över Säbysjön.

INVENTERING AV VÄSTRA JÄRVAFÄLTETS NATURRESERVAT

Idag finns det ett antal friluftsanordningar i Västra Järvafältets naturreservat exempelvis grillplatser och vindskydd. Barkarby pendeltågsstation ligger inom gångavstånd men någon iordningställd och skyltad gångväg mellan stationen och naturreservatet finns inte. Däremot finns en gång- och cykelväg från närbelägna Akalla. Entréplatsen kan man även ta sig till med bil. På kartan syns den nya stadsdelen Barkarbystaden och de planerade tunnelbanestationerna. Närheten till tunnelbanan och den nya stadsstrukturen med gång- och cykelvägar kommer underlätta rörelsen till naturreservatet betydligt.

I entréplatsens närområde finns skogspartier med blandad lövskog, barrskog, sankmark, betesmark, odlingsmark och den fågelrika Säbysjön. Området är till största delen plant, men vissa delar har betydande höjdskillnader. Den förhärskande vindriktningen är sydvästlig (SMHI 2017).

- Kommande tunnelbanestation
- Eldplats
- Busshållplats
- Pendeltågsstation
- Fågeltorn
- Toalett
- Parkering
- Vindskydd

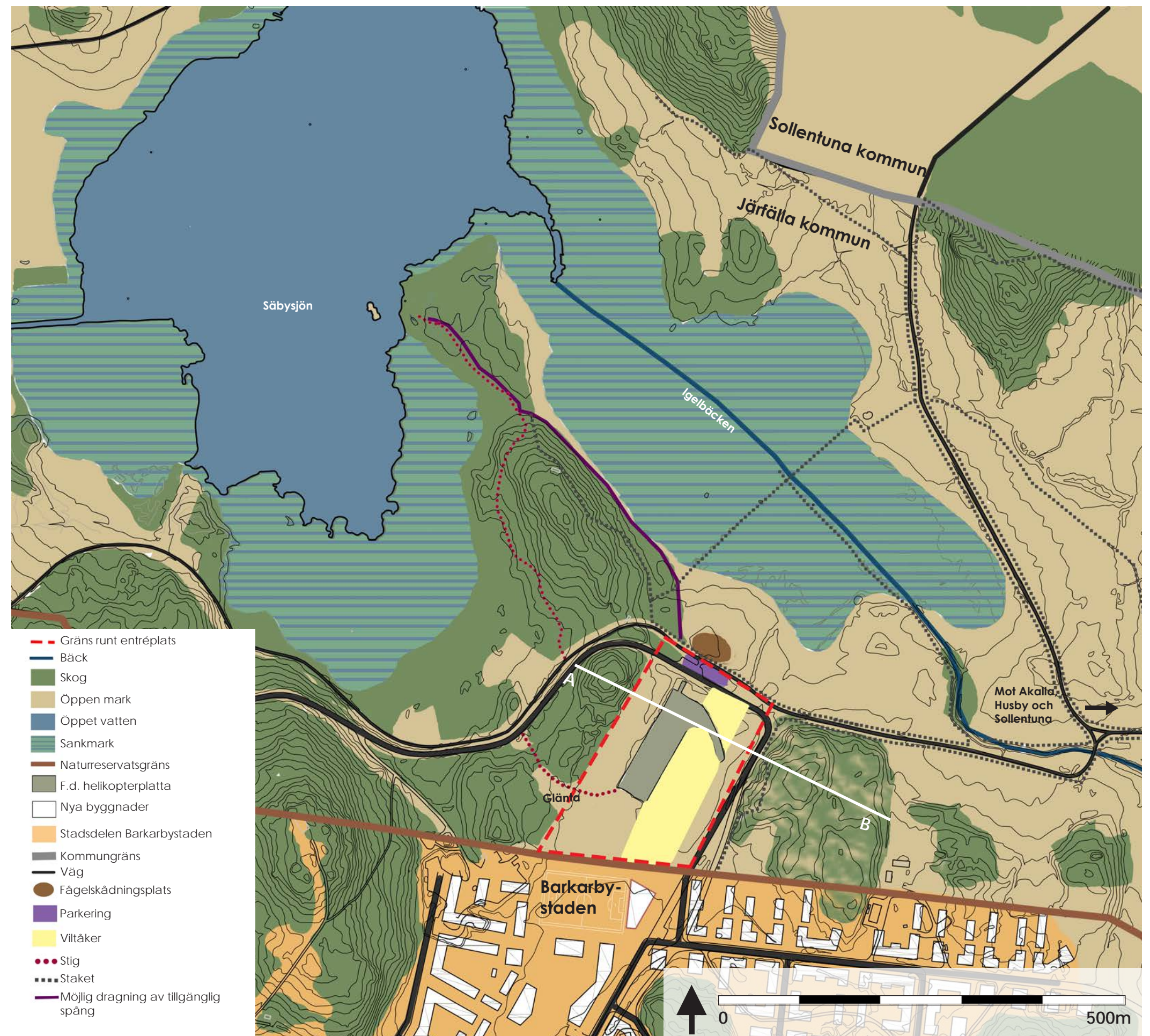
Inventeringskarta över Västra Järvafältets naturreservat som visar Barkarbystadens läge i förhållande till naturreservatet samt var i reservatet de finns olika typer av friluftsanordningar. Skala 1:25 000 (A3) (Järfälla kommun 2015, s.13; Järfälla & Sollentuna kommun 2014)
Underlag: Fastighetskarta © Lantmäteriet, Modell_20170202 © Järfälla kommun [2017-02-02] med tillägg av författarna.

Entréplatsen är en öppen yta som består av viltåker, en före detta helikopterplatta, vildvuxna gräsytor och en parkering. Helikopterplattan påminner om ett tidslager i platsens historia, men är i dåligt skick. Det växer gräs genom sprickor i betongen och det ligger jordvallar på ytan för att förhindra olovlig parkering. Parkeringen är den del av entréplatsen som idag används som utgångspunkt för besök i naturreservatet. Där finns, utöver parkeringen, en informationsskylt om naturreservatet och en papperskorg. Informationsskylten skymmer delvis utsikten över landskapet. Runt delar av entréplatsen ligger trästockar på rad. Dessa fungerar dels som faunadepåer, men förhindrar även motortrafik på ytor som inte är avsedda för det. I närheten av entréplatsen finns även ett utedass.

På den östra sidan av entréplatsen finns en kulle med en beteshage med glesare lövvegetation. Entréplatsens västra sida ramar in av en lövskogsdunge med bland annat ek, asp, björk och sälg. I skogsdungen finns en relativt vindskyddad glänta med förmiddagssol. Dit leder en stig som går rakt igenom skogsdungen. I beteshagen norr om entréplatsen står det ofta fågelskådare och tittar på fåglar i sankmarken norr om entréplatsen. Andra aktiviteter som området används till är exempelvis promenader och titta på utsikten och betesdjur.

Snittet visar hur topografien på entréplatsen skapar en naturlig port ut i naturen. Skala 1:5000 (A3)

Inventeringskarta över entréplatsen med omnejd. Skala 1:5000 (A3)
Underlag: Modell_20170202 © Järfälla kommun [2017-02-02] med tillägg av författarna

Viltåkern plöjs och sås med nya grödor varje vår.

Promenader är en vanlig aktivitet i naturreservatet.

Utedass med en tillgänglig ramp gör det möjligt även för hjulburna besökare att använda dasset.

Området är populärt bland fågelskådare.

Stora fält av vitsippor som blommar i naturreservatet på våren är ett av naturvärdena.

Informationsskylten på entréplatsen skymmer delvis utsikten över landskapet.

Fågeltorn i bra skick vid Säbysjöns södra del.

Igelbäcken minskar framkomligheten.

Gamla stockar fungerar dels som faunadepåer på entréplatsen.

Vidsträckt utsikt över landskapet från områdets högsta punkt.

Den före detta helikopterplattan visar på ett lager i platsens historia men är i dåligt skick med gräs som växer upp genom fogarna.

Naturreservatet är fågelrikt. Runt 170 olika arter är observerade.

Det är cykelavstånd till den närläggna förorten Akalla.

Betesdjur håller landskapet öppet.

Utsikt från fågeltornet. I Säbysjön häckar bland annat skrattnås på vassruggarna i den grunda sjön.

På våren blommar stora fält av blåsippor i naturreservatet.

ANALYS AV VÄSTRA JÄRVAFÄLTETS NATURRESERVAT

Överlag har naturen idag till stor del det visuella fokuset på platsen eftersom det inte finns så mycket anlagt där. Vägen och parkeringsplatsen på entréplatsens norra del skapar en visuell barriär mellan entréplatsen och resten av naturreservatet. Staketet runt beteshagarna samt Igelbäcken med omkringliggande sankmark skapar fysiska barriärer i naturreservatet.

På flera platser i reservatet har man vidsträckta utblickar över det öppna landskapet, exempelvis från entréplatsen över sankmarken. Av de tre huvudstråken till entréplatsen bedömer vi att det största flödet kommer att vara från Barkarbystaden i söder i och med den stora inflyttningen i stadsdelen.

På analysplanen är sex platser med ett natur- eller kulturvärde markerade med en röd prick. De är möjliga platser för målpunkterna längs slingorna. *Plats A* är en glänta i ett skogsparti som främst består av hassel. På våren täcks marken med blåsippor och vitsippor. Platsen visar upp naturvärdet lövskog.

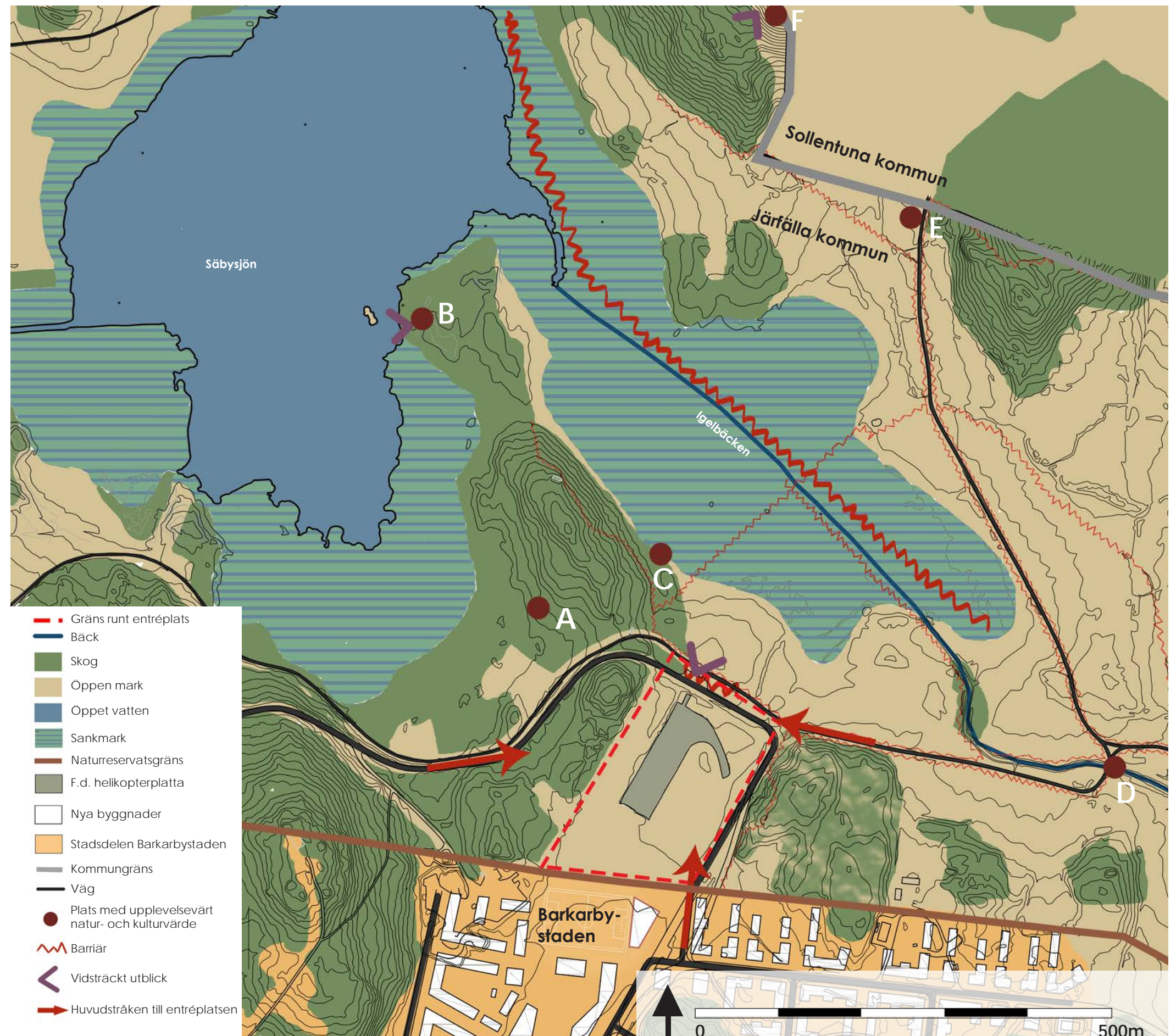
På *Plats B* finns idag ett fågeltorn i två våningar som är byggt i trä och stål. Materialvalet gör att det smälter in bra mot stenhällen som det ligger på. När vi skriver *fågeltornet* vidare i arbetet menar vi fågeltornet på den här platsen om inget annat anges. Platsen visar upp naturvärdet fågelsjö.

Plats C ligger i skogsbrynet ut mot sankmarken. Sankmarken är fågelrik vilket gör att platsen lämpar sig för fågelskådning. Platsen visar upp naturvärdet våtmark.

Plats D ligger vid en bro som korsar Igelbäcken. I Igelbäcken lever den sällsynta fisken grönling. Platsen visar upp naturvärdet grönling.

Plats E ligger på en del av den gräsyta som historiskt har använts som odlingsmark och som inte är inhägnad. Platsen visar upp kulturvärdet historisk odlingsmark.

Plats F ligger på en höjd med vidsträckt utsikt över området. Platsen visar upp naturvärdet utsikt över det öppna landskapet.

Analyskarta över entréplatsen med omnejd. Skala 1:5000 (A3)
Underlag: Modell_20170202 © Järfälla kommun [2017-02-02] med tillägg från författarna

Parkeringen bildar en barriär.

Skrattmåsar vid Säbysjön.

Barkarbystaden byggs intill naturreservatet, med en hög och tät stadstruktur.

Vidsträckt öppna vyer finns från flera platser i naturreservatet.

Internt

Styrkor

- Inom området finns stora delar flackt landskap, vilket gör dessa delar möjliga att tillgänglighetsanpassa.
- Från flera platser i området, exempelvis från fågeltornet och en av de högst belägna punkterna, har man vidsträckt öppna vyer över landskapet.
- Skogsdungen på entréplatsens västra sida och kullen på dess östra sida ger entréplatsen en tydlig riktning i söder-norrgående riktning.
- Det öppna landskapet gör platsen solig.
- Fågelsjön Säbysjön har ett rikt fågelliv.
- Välutformat fågeltorn vid Säbysjön.
- Helikopterplattan påminner om ett tidslager i platsens historia.
- Viltåker fyller en funktion som bo- och födoplatser för områdets fågel- och djurliv.
- Grönlingen är en sällsynt men uppmärksam fisk i området.
- Hasselvegetationen längs den befintliga stigen till fågeltornet skapar rumslighet i mänsklig skala.
- Stora mängder blåsippar och vitsippar växer i skogspartiet mellan entréplatsen och fågeltornet.

Svagheter

- Inget tydligt formspråk på entréplatsen. Det enda som tillför något typ av formspråk är den rektangulära före detta helikopterplattan.
- Det flacka landskapet gör entréplatsen vindutsatt.
- Fornlämningarna i området är väldigt svåra att upptäcka för ett otränat öga.
- Dagens parkeringsplats skapar en barriär.
- Det finns få papperskorgar i området vilket skapar risk för nedskräpning.
- Det finns inga sittmöjligheter på entréplatsen.
- Stigen till fågeltornet är ojämn och kuperad.
- Det finns inga sittmöjligheter i marknivå vid fågeltornet.
- Områdets sankmark skapar barriärer.

Extern

Möjligheter

- I framtiden kommer det vara nära till tunnelbana.
- Framtidens fler närboende och därmed stora antal potentiella brukare motiverar att satsa resurser på området.

Hot

- I och med att Barkarbystaden kommer byggas ut kommer fler människor få Järvafältet som sin närmatur vilket kan leda till ett ökat slitage.
- Buller från närliggande vägar, flyg och aktiviteter.

Naturreseptatet är fågelrikt. Bilden visar en större hackspett i ett skogsparti i anslutning till entréplatsen.

Det här tar vi med oss från inventering och analys

- Reservatet har natur- och kulturvärden som är värda att visa upp.
- Viltåkern på entréplatsen kopplar till platsens historia som odlingsmark samt ger områdets djurliv boplatser och mat.
- Fågeltornet är redan idag en tydlig målpunkt.
- Det är lämpligt att samordna bilparkering med stigen och omgivande glänta som sträcker sig genom skogsdungen mellan vägen och entréplatsen.
- Gläntan på västra sidan av entréplatsen är lämplig att nyttja som exempelvis fikaplatz.
- Från entréplatsen har man en vidsträckt utblick över landskapet norrut.
- Det rika fågellivet är ett stort värde för området.
- Närheten till Säbysjön gör det rika fågellivet lättillgängligt.
- Den före detta helikopterplattan visar på ett historiskt lager, men är i behov av upprustning.
- Sankmarkerna inom området skapar barriärer.
- Den befintliga vägen och parkeringen skapar en barriär.

Utsikt från fågeltornet som är en befintlig målpunkt i området.

Häckande skrattnäsar vid Säbysjön

Sankmarken bildar en barriär.

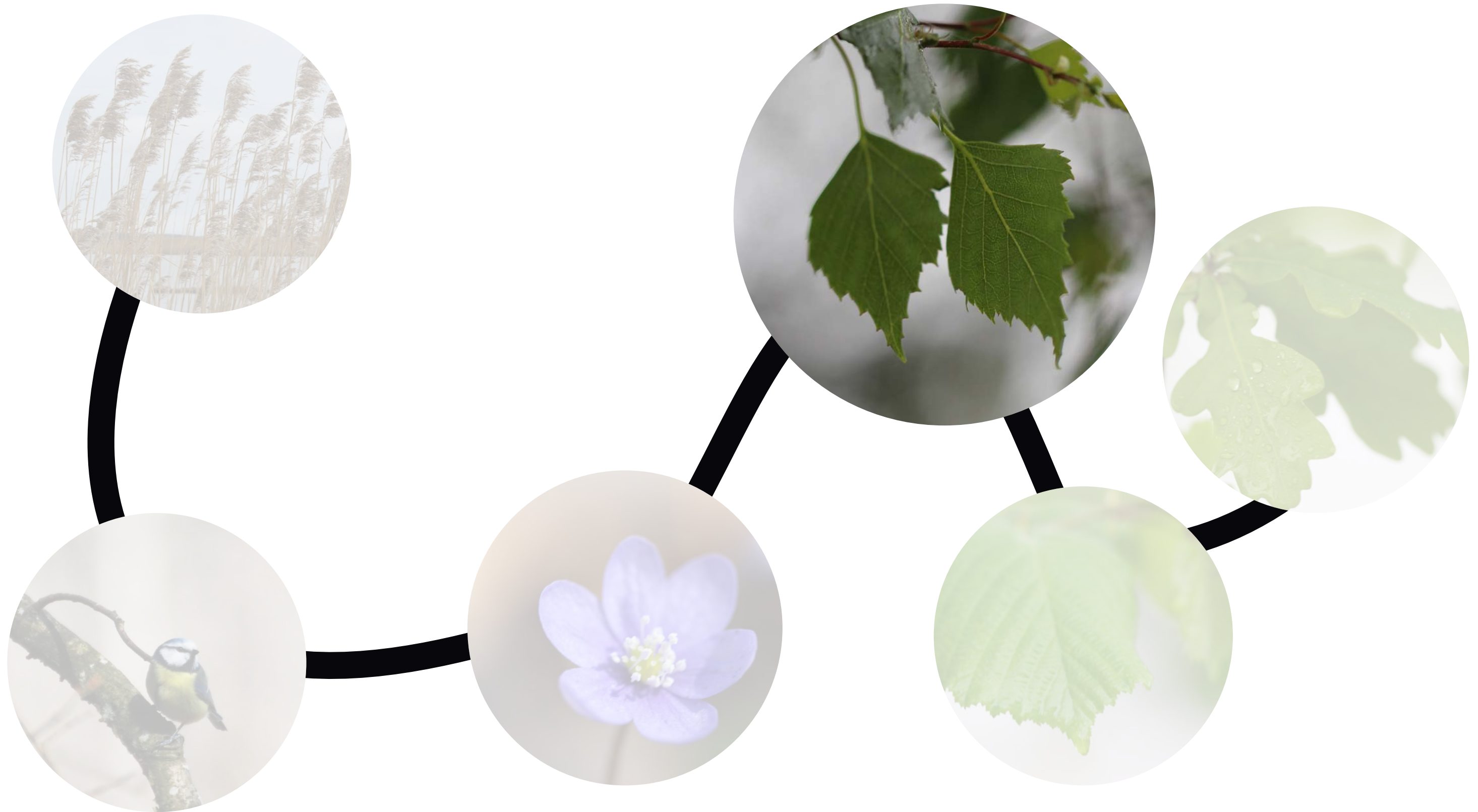

Det finns inga sittplatser i marknivå vid fågeltornet.

Nötkreatur används som betesdjur i området för att hålla
landskapet öppet.

Utredande skisser

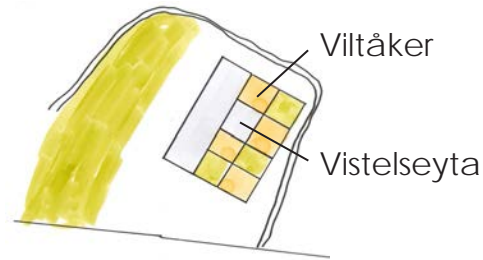
UTREDANDE SKISSER

I det här avsnittet presenteras de skisser som hade störst betydelse för hur förslaget utformades.

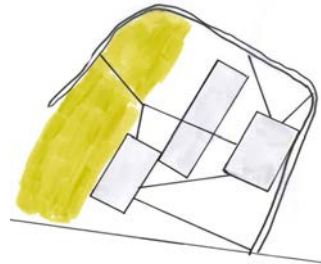
Vår grundtanke med gestaltningen var att ge möjlighet för fler människor att ta sig ut i naturen. Det landade i frågan: *Hur kan en entréplats och slingor med målpunkter gestaltas för att visa upp natur- och kulturvärden i Västra Järvafältets naturreservat i Järfälla?* Anledningen till att vi beslutade att gestaltningen skulle visa upp natur- och kulturvärden var för att vi utifrån den litteratur vi läste och de platsbesök vi gjorde bedömde att många naturområden har just den inriktningen på informationen i naturområdet, men vi ville ta detta ett steg längre. Att med hjälp av gestaltning visa upp och lyfta områdets natur- och kulturvärden.

Koncept

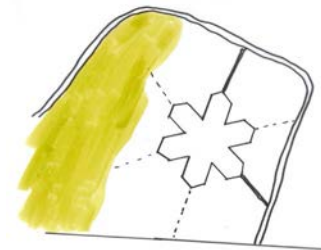
För att utforma ett koncept användes metoden *Hitta, välja, förädla* som finns beskriven på sidan 19. I *Hitta*-steget började vi med att skissa på flera olika formspråk för att undersöka vad som kunde passa på platsen. Här presenteras ett urval av de skisser vi producerade i *Hitta*-steget.

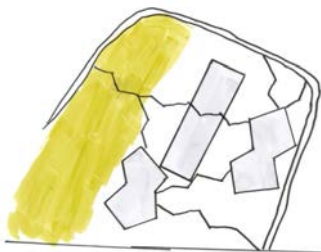
Kvadrater. Här testade vi platsbildningar med ett kvadratisk formspråk. På det här sättet kan man komma nära viltåkrarna och känna att man är mitt ute i dem.

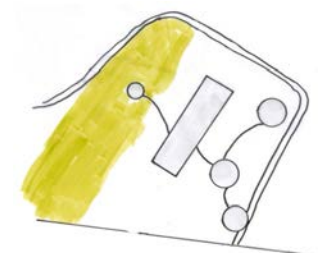
Rektanglar. Här provade vi att ta upp den rektangulära formen på den befintliga helikopterplattan i formspråket. Formen blir hård och låst i och med att en rektangel inte är en flexibel form. De raka stigarna ger heller ingen spänning. Ytan blir dessutom uppdelad i många små delar vilket gör att den inte blir sammanhållen.

Stjärnan. Här hämtade vi inspiration från stjärnsymbolen för skyddad natur för att göra en uppdelning av ytan. Den här formen blir mer planetetisk än praktisk. Det är även tveksamt om stjärnsymbolen går att uppfatta från marken.

Kantigt. Här skissade vi på ett kantigt formspråk. Kantigheten ger en fri form som kan formas som man vill. Flexibiliteten med formen och att stigarna kan sicksacka sig fram för att skapa spänning är positivt.

Cirklar. Här undersökte vi platsbildningar med ett cirkulärt formspråk. Den runda formen skapar en kontrast mot helikopterplattans rektangulära form och stigarna blir inte helt raka.

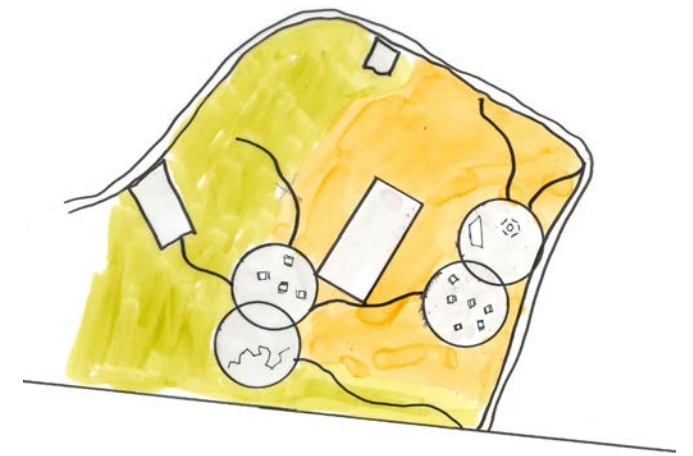
I *Välja*-steget gick vi vidare med *Cirklar* och *Kantigt*. Anledningen till att vi gick vidare med dem var för att båda ger ett tydligt formspråk vilket platsen saknar och som var en av platsens svårigheter. Formspråket behövde även förankras i vår fråga. Vi funderade därför på hur *Cirklar* och *Kantigt* kopplade till *Visa upp Västra Järvafältets naturreservats natur- och kulturvärden*. Då uppkom tanken kring att värden också kan kallas för pärlor och vi såg genast kopplingen till cirklarna då pärlor har en cirkulär form. På så sätt uppstod idén till konceptet *Pärlband*.

Konceptbild - *Pärlband*

Här testade vi hur *Pärlband* kunde användas som koncept utanför entréplatsen. Vi kom på att varje målpunkt längs slingorna blir varsin pärla på bandet eftersom det är ett natur- eller kulturvärde eller med andra ord en pärla som visas upp där.

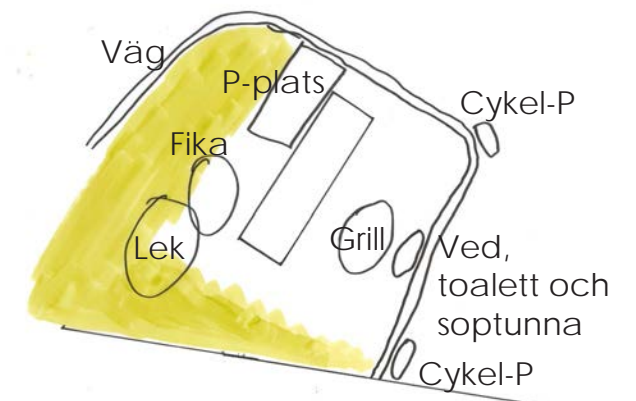
På entréplatsen tänkte vi att varje cirkel skapar en plats med en eller flera funktioner. Cirklar kommer att ge platsen ett starkt formspråk och kommer att skapa en kontrast mellan de tillförda platserna och det som fanns på platsen sedan innan.

Entréplatsen

För entréplatsen behövde vi utreda både hur dispositionen av ytan ska se ut och hur de byggda element, som vindskydd och portal, som ska anläggas på entréplatsen ska se ut.

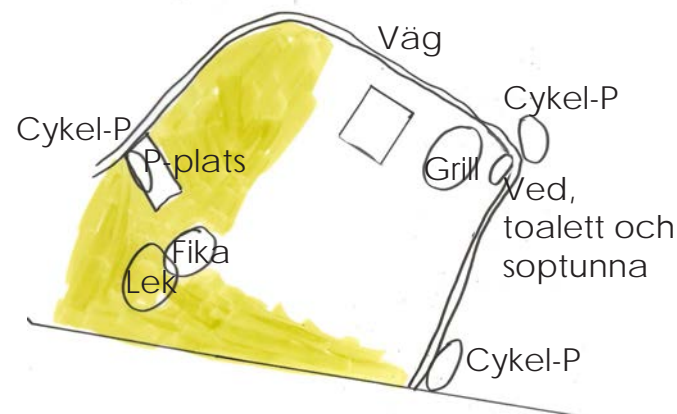
Programskiss

För att undersöka dispositionen av entréplatsen gjordes flera programskisser. En av svårigheterna på entréplatsen var den öppna karaktären som vi ville bevara och som direkt påverkas när olika funktioner placeras på ytan. Här är ett urval av de programskisser för entréplatsen som hade störst betydelse i processen.

Vi kom fram till att samla funktionerna vid några få punkter. Detta för att entréplatsen ska kännas sammanhållen men att det ska vara möjligt för flera sällskap att vistas på entréplatsen samtidigt utan att det känns obekvämt eller upptaget. Dessutom är det lättare att välja var man vill sitta utifrån exempelvis solläge om det finns flera platser att tillgå.

Den slutliga programskissen. Här är funktionerna placerade i entréplatsens utkanter. Det gör att en stor öppen sammanhållen yta skapas i mitten, vilket i sin tur gör att en stor del av den öppna karaktären bevaras.

Vindskydd

Under arbetets gång uppmärksammade vi att det finns en stark tradition kring hur många friluftsanordningar, framförallt vindskydd, runt om i landet ser ut.

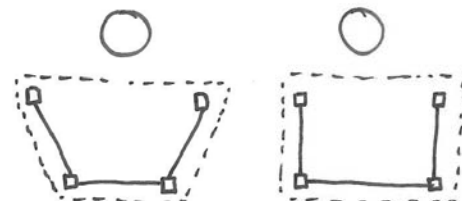
Ett klassiskt vindskydd som följer den tradition som finns bland svenska friluftsanordningar.

I det här projektet ville vi dock gestalta något som var mer nyskapande. Vi gick över till att skissa på hur vindskydd med tydlig koppling till ett natur- eller kulturvärde skulle kunna se ut för att få lite ny inspiration.

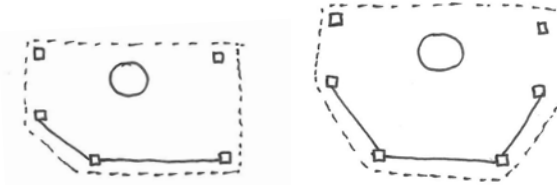

Här skissade vi på hur ett vindskydd med inspiration från en fågelholk skulle kunna se ut. Det blev dock att dra kopplingen till naturvärdet lite för långt, men tack vare hålet i fågelholken uppkom idén om att genom ett fönster skapa en visuell koppling mellan vindskyddet och omgivningen. Den idén utvecklades senare till en hel glasvägg.

Vi skissade på olika utformningar av vindskydd i plan. Den streckade linjen visar vindskyddets tak och cirkeln visar eldstaden.

Här provade vi med eldstad utanför vindskyddet och om vinkeln mellan den bakre väggen och sidoväggarna ska vara 90 grader eller mer.

Här undersökte vi hur många väggar vindskyddet ska ha samt testade ett utskjutande tak med en eldstad med skorsten under taket. Vi landade till slut i att vindskyddet ska ha tre väggar som i skissen till höger.

Materialval

Även vad gäller materialval bedömer vi att det finns en stark tradition bland svenska friluftsanordningar. Trä är ett material som ofta används. Detta gjorde att vi från början kände oss lite låsta i vilka material elementen på entréplatsen kunde ha. När idén om ett fönster i vindskyddet uppkom uppstod idén om att glas kan vara ett intressant material att använda. Idén utvecklades till en kombination mellan fyrkantiga trästockar och glas för att skapa en kontrast mellan robust och nätt.

Portaler

Idén till att ha portaler i förslaget kom från de portaler som vi såg vid Tåkern och Tyresta. Vi ansåg att de på ett tydligt sätt markerade "hit ska du".

Portalen vid naturum Tåkern har information på ena väggen och en bänk längs andra väggen. På så sätt ges information och sittmöjligheter under tak.

Med inspiration från portalen vid Tåkern samt utifrån idén om utformningen av vindskyddet, med en kombination av trä och glas, såg vi möjligheten att utforma portalen i samma stil med en trävägg och en glasvägg.

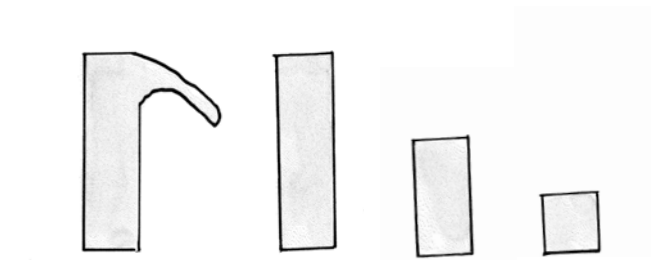
På Uppsala Resecentrum har busshållplatserna glasväggar med bladmönster. Det skärmar av samtidigt som det skapar en visuell koppling mellan glasväggens båda sidor. Dessa busshållplatser var en inspirationskälla till glasväggarna i både vindskyddet och portalerna.

Precis som en flora visar upp en växts olika delar, i form av exempelvis blad och frukt, tänkte vi att glasväggarna i både vindskyddet och portalen kan ha mönster som visar upp vanliga växter i naturreservatet.

Helikopterplattan

Den före detta helikopterplattan tar idag upp en stor del av entréplatsen. När vi pratade med andra landskapsarkitekter under processen visade det sig att det fanns olika åsikter om helikopterplattan skulle vara kvar eller inte samt vilken funktion den skulle ha. Vi provade flera olika storlekar och placeringar av den. Då helikopterplattan visar ett kulturvärde samt knyter an till andra militära lämningar som kommer att sparas i Barkarbystaden valde vi att spara en mindre del av den.

Skisser på olika storlekar och former av helikopterplattan. Frågan var hur stor del av plattan som skulle sparas för att det skulle bli en lagom balans mellan att inte för stor del av entréplatsen ska tas upp av en betongyta men att den militära delen av platsens historia bevaras.

Målpunkter längs slingorna

På målpunkterna skulle gestaltningen visa upp ett natur- eller kulturvärde. Här är ett urval av några av de digitala skisserna för några av målpunkterna.

Inspirationsbild från naturum Tåkern där man kan se den grunda Tåkern i genomskärning. Under ytan finns de fiskarter som lever i sjön representerade.

På målpunkt D vid Igelbäcken planerade vi att ett nytt staket ska uppmärksamma fisken grönling. Med inspiration från Tåkern tänkte vi först att vi skulle göra en genomskärning av bäcken som visar grönlingar som simmar omkring i vattnet, men kom fram till att fiskarna blir alldeles för små då och därmed svåra att se. Det gjorde att vi bestämde att istället förstora upp grönlingen på hela staketet.

Photoshopskiss på målpunkt D vid Igelbäcken, här testade vi en möjlig utformning på staketet.

Photoshopskiss på målpunkt B. På den här målpunkten planerade vi att en spång skulle mynna. I skissen undersökte vi hur det ser ut om spången avslutas med en stor plattform som gör hela ytan tillgänglig. När hela ytan var täckt med trädäck gav det dock känslan av en dansbana och vi bestämde att en mindre plattform är lämpligare.

Photoshopskiss på målpunkt C. Här planerade vi att längs en tillförd tillgänglig spång ska en plattform som sticker ut en bit i sankmarken tillföras. Spångens raka formspråk i skissen ger dock ingen spänning, därför bestämde vi att spången ska slingra sig fram mellan träden.

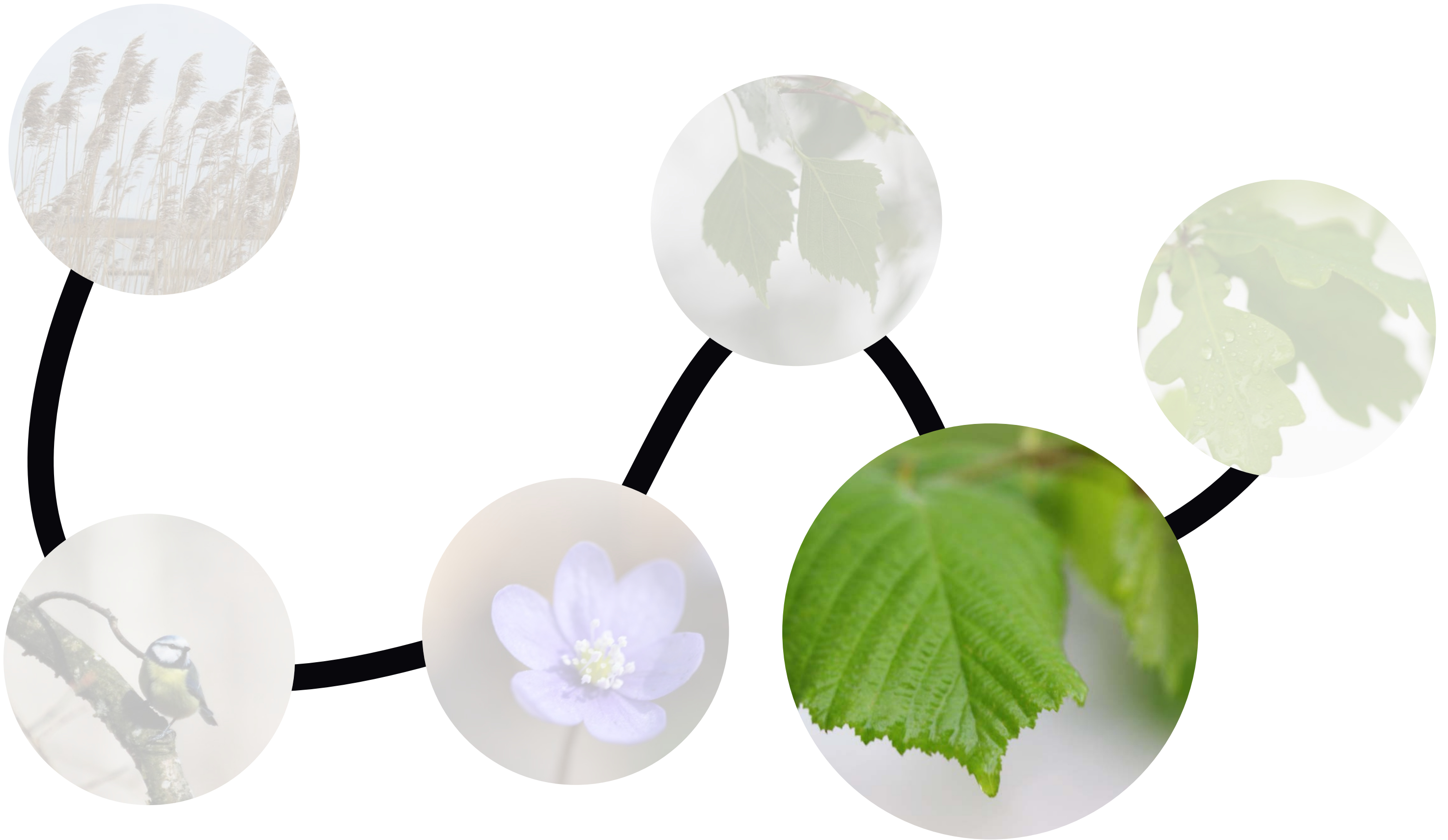
Vi undersökte även om vi kunde applicera konceptets cirkulära formspråk på målpunkterna, men då tog formspråket för stort fokus från natur- eller kulturvärdet som är det som ska vara i fokus där. Därför beslutade vi att inte använda konceptets cirkulära formspråk på målpunkterna. Där visar sig konceptet istället genom att målpunkterna är värdefulla platser med ett natur- eller kulturvärde, det vill säga de är Västra Järvafältets *pärlor*.

Här under är en skiss på hur det skulle se ut om det cirkulära formspråket applicerades på en av målpunkterna.

Photoshopskiss på målpunkt E. Här provade vi att använda konceptets cirkulära formspråk genom att anlägga en cirkel med stenmjöl runt den hästskulptur som ska tillföras på målpunkten. Stenmjölscirkeln förstörde dock mer än det gav, då det ska se ut som att hästen står mitt ute på gräsfältet. Därför beslutade vi att inte applicera det cirkulära formspråket på målpunkterna.

Gestaltungsförslag

GESTALTNINGSFÖRSLAG

I det här avsnittet presenteras entréplatsens och målpunkternas utformning samt slingornas dragningar.

Program

- Bevara den öppna karaktären på entréplatsen.
- Minska barriären som den befintliga vägen och parkeringen skapar mellan entréplatsen och resten av naturreservatet.
- Skapa en avskärmning mot Barkarbystaden.
- Målpunkter ska vara väl synliga från slingorna.
- Där det är topografiskt möjligt, ska slingorna göras tillgängliga.
- Främja så att det främsta transportsättet till naturreservatet är gång och cykel.
- Placera parkeringen så att den inte tar fokus på entréplatsen.
- Börja vägledningen ut i naturreservatet redan vid tunnelbanestationerna och pendeltågsstationen.

Koncept

Konceptet för gestaltningen är *Pärlband*.

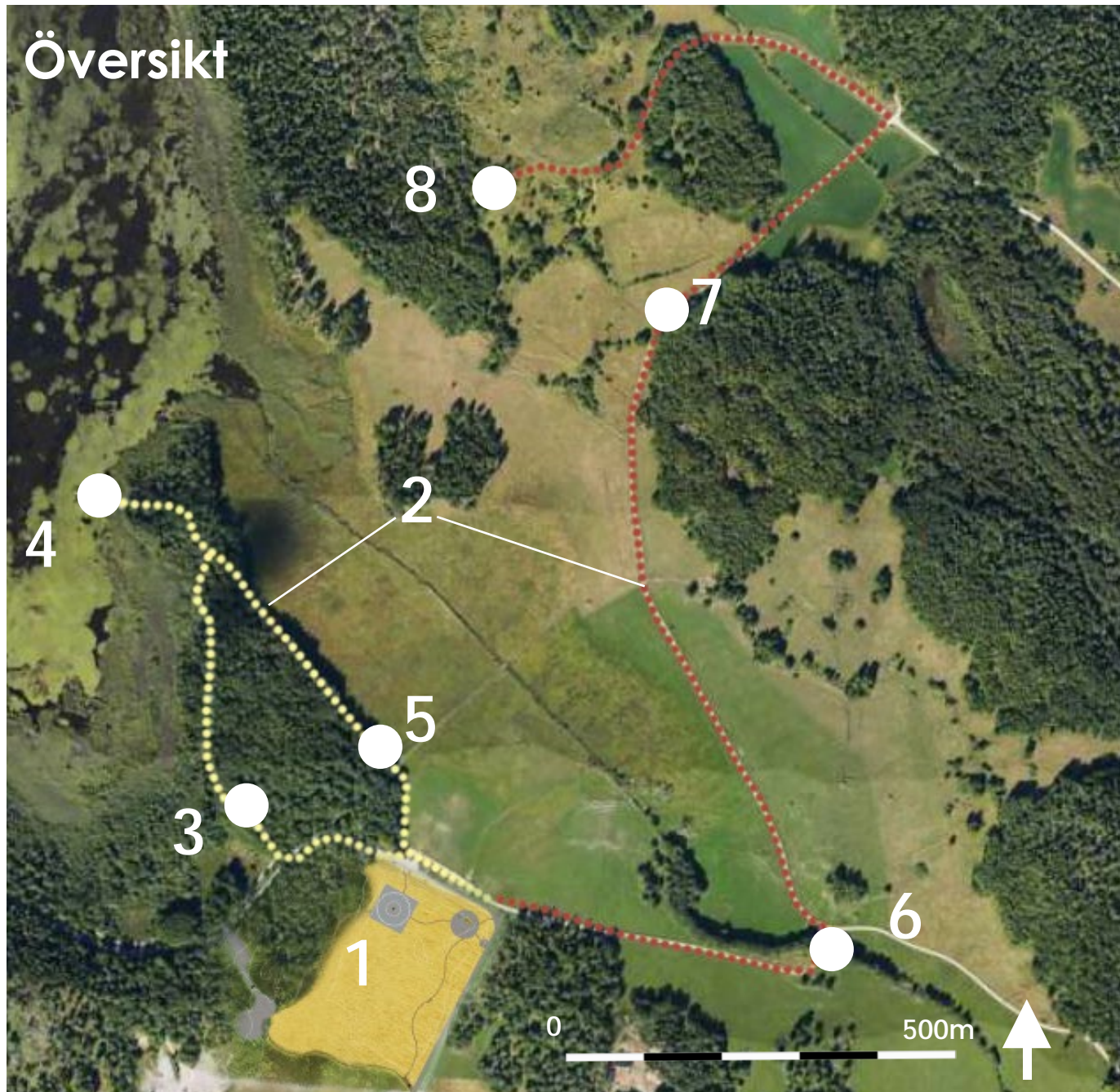
Konceptet tar sig olika uttryck på entréplatsen och vid målpunkterna. På entréplatsen, som var i behov av ett starkt formspråk, ger konceptet platsbildningarna en rund form och slingriga stigar. På målpunkterna längs slingorna tog vi fasta på att visa upp Västra Järvafältets natur- och kulturvärden, det vill säga de pärlor som finns i reservatet. Målpunkterna är därmed värdefulla platser som tillsammans skapar ett pärlband som slingrar sig fram genom landskapet.

Den tunna och nätta tråden i halsbandet mellan pärlorna skapar en kontrast till de formstarka pärlorna. I gestaltningen använde vi kontraster genom att entréplatsens element är kantiga i kontrast till de runda platsbildningarna. Bland materialen finns även en kontrast mellan robust och nätt hos flera av elementen.

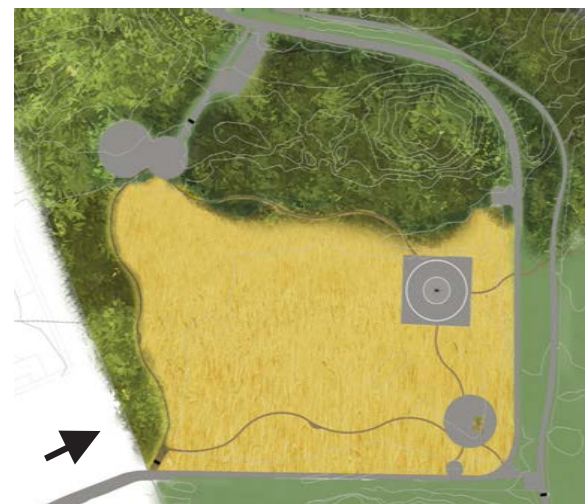

Konceptbild - *Pärlbandet*

De formstarka pärlorna skapar en kontrast till den tunna tråden. Kontraster mellan till exempel runda platsbildningar och kantiga byggda element syns i gestaltningen av entréplatsen.

Ortofot med tillägg från författarna som visar slingornas dragning samt målpunkternas och entréplatsens placering.
Underlag: Eniro/ © Lantmäteriet [2017-04-10]

Illustrationsplan över entréplatsen
Underlag: Modell_20170202
© Järfälla kommun [2017-02-02]

Förslaget innefattar en entréplats samt två slingor med sammanlagt sex målpunkter som visar upp var sitt natur- eller kulturvärde.

1: Entréplatsen består till stor del av viltåker för att visa på områdets historia som odlingslandskap. Man tar sig in på entréplatsen genom portaler som erbjuder information om naturreservatet samt sittmöjligheter under tak. Det finns flera olika sittplatser, vilket gör att man kan välja vart man vill sitta utifrån exempelvis solläge. En av sittplatserna är ett vindskydd med eldstad som är placerat med utsikt över landskapet. Parkeringen är placerad vid sidan av för att inte ta fokus på entréplatsen. En mindre del av den före detta helikopterplattformen har sparats för att visa på ett lager i platsens historia. På entréplatsen finns även vedförråd, soptunnor, toalett och cykelställ. Entréplatsen fungerar som en utgångspunkt för besök i naturreservatet men här kan man även vistas under en längre tid och grilla, sitta och fika, vila eller leka med barnen. Har man tur kan man även få se något djur som uppehåller sig på viltåkern eller i skogspartierna runt entréplatsen.

2: De två slingorna, *Fågelslingan* och *Toppsslingan*, utgår från entréplatsen och gör att man kan ta sig vidare ut i naturreservatet. Längs dem kan man promenera och uppleva det varierade landskapet.

3: På målpunkten *Hassellunden* finns en bänk i en glänta. Här kan man sitta och uppleva växtligheten runtomkring samt lyssna på skogens alla ljud som exempelvis fågelkvittr.

6: Vid målpunkten *Igelbäcken* finns ett staket av trä och glas. På glaset finns motiv av den sällsynta fisken grönling som lever i Igelbäcken. Här kan man stanna upp och beskåda grönlingens naturliga habitat.

4: Vid *Fågeltornet* finns förutom det befintliga fågeltornet i två våningar bord med bänkar och en plattform vid strandkanten. Här är den främsta aktiviteten fågelskådning, men man kan även sitta och fika vid borden samt beskåda den vidsträckta utsikten över Säbysjön.

7: På målpunkten *Odlingslandskapet* finns en träskulptur i form av en häst med vagn som står ute på gräsfältet. Här kan man uppleva kulturlandskapet genom att beskåda hästskulpturen och på så sätt bli påmind om att det här området har varit brukat under lång tid.

5: Vid *Våtmarken* finns en plattform med ett staket med glaspartier och en bänk. Här kan man ägna sig åt fågelskådning samt sitta och vila på bänken.

8: Vid målpunkten *Utsiktsplatsen* finns en grillplats omgiven av bänkar. Här är grillning och att titta på utsikten över det varierade landskapet de främsta aktiviteterna.

Entréplatsen

Entréplatsen skapar en välkomnande utgångspunkt för vidare besök i naturreservatet. Där finns den service som en besökare kan behöva under vistelsen.

Bilvägen som idag går runt entréplatsen görs om till en 3 meter bred gång- och cykelväg mellan handikapparkeringen och infarten från Barkarbystaden. Vägen är körbar för fordon med tillstånd för att möjliggöra för dem som sköter området att komma fram med arbetsfordon.

Helikopterplattan

Den före detta helikopterplattan på entréplatsen visar platsens historiska användning som militärt övningsområde och är därmed ett tidslager på platsen. På samma sätt som landningsbanan, bergrummet och hangaren sparas i Barkarbystaden för att ge stadsdelen en egen identitet bevaras även helikopterplattan. Plattan rustas upp och reduceras i storlek till en tredjedel. På ytan målas två stora vita ringar som är typisk för helikopterplattor för att förtydliga vad platsen har använts till. En informationsskylt sätts även upp i anslutning till plattan för att informera besökarna. En lekskulptur i form av en helikopter ställs även dit, för att göra det tydligt vad det är för typ av plats. Runt lekhelikoptern ligger grå gummimatta som fallskydd.

På den före detta helikopterplattan placeras en lekskulptur i form av en helikopter för att påminna om den forna användningen.

Vegetation mot Barkarbystaden

Som avskärmning mot bebyggelsen i Barkarbystaden planteras vegetation längs entréplatsens södra sida. Vegetationen är en blandning av hassel och ek för att koppla till platsens naturliga trädarter. En blandning av dessa trädarter skapar även både ett busk- och trädskikt, vilket ger en bättre avskärmning. Ridån av vegetation bidrar till att staden känns mer avlägsen och känslan av att röra sig från stadsmiljön ut i naturen blir mer påtaglig.

Vegetation som exempelvis hassel, som finns i området, används som avskärmning mot Barkarbystaden.

Viltåkrar

I dagsläget används en del av entréplatsen som viltåker och platsen har historiskt sett, innan det blev militärt övningsfält, använts som åker. En stor del av entréplatsens yta täcks därför av viltåker för att visa kulturvärdet historiskt odlingslandskap. Viltåkerns dynamik över året ger ett föränderligt utseende till platsen. Under hösten kommer hög vegetation göra de slingrande spängerna över åkern mer spännande. Känslan att vara innesluten i grönska kommer då vara påtaglig och man kommer på så sätt nära naturen när man vistas på spängerna.

Åkerogräset blåklint är ett exempel på ett välkommet inslag i viltåkern.

Spannmål är ett annat exempel, det ger både mat och boplatser till djuren i området.

Solrosor är ett tredje exempel, de ger höjd och är även energirik mat till djur. Därför passar de bra på en viltåker.

Spänger över viltåkrarna

För att underlätta för besökarna att ta sig mellan entréplatsens olika platser slingrar sig en meter breda spänger i marknivå fram över viltåkrarna. De är byggda av tvärställda brädor med fastsatt putsnät för att göra det möjligt att slingra spängerna och för att minska halkrisken. Längs de längsta spängerna finns mötesplatser, ungefär halvvägs, med en bänk där man kan stanna och vila.

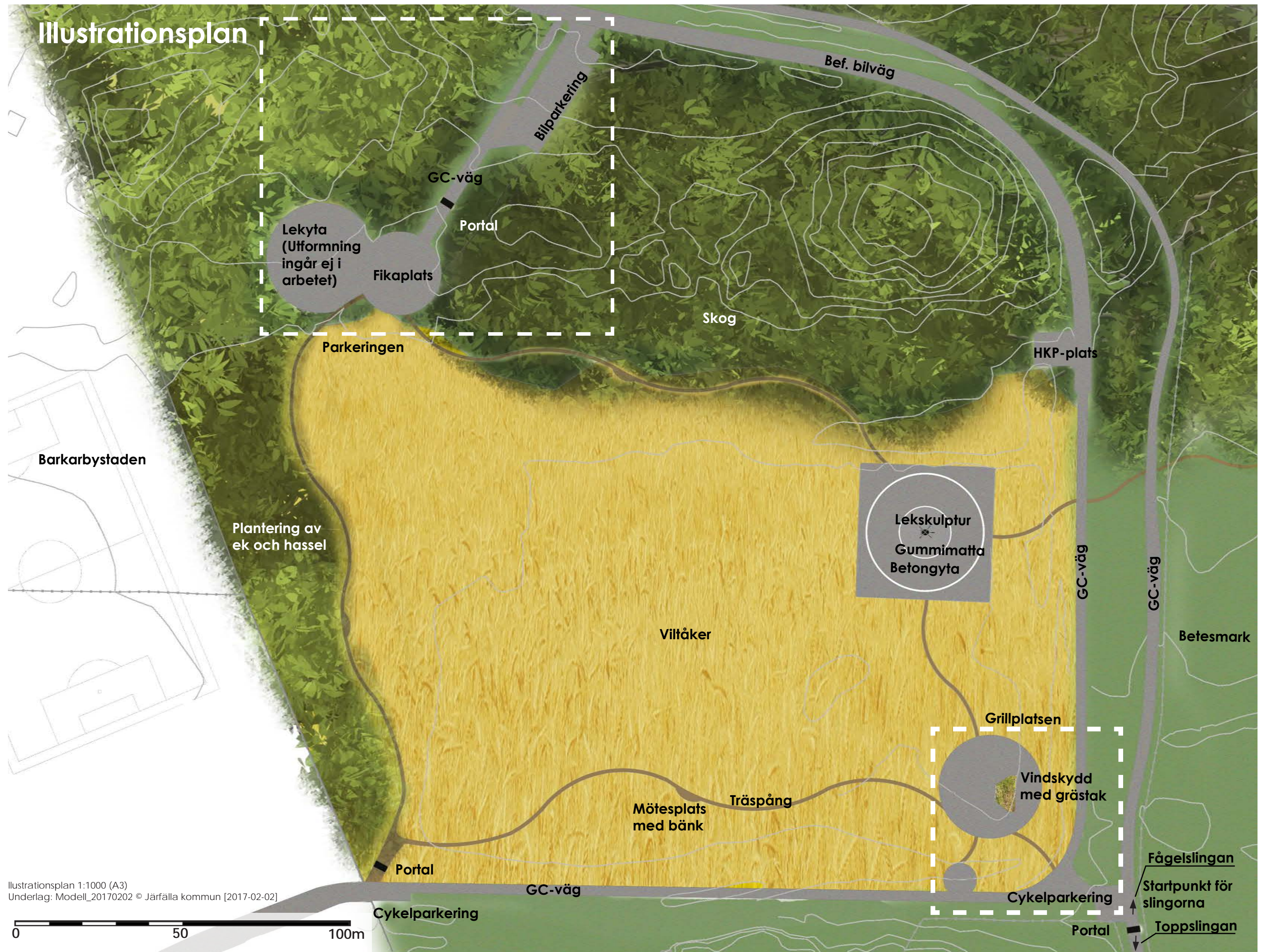

Inspirationsbild från Tåkern. Hög vegetation i anslutning till spången gör att man undrar vad som finns bakom nästa krök. Denna effekt kommer exempelvis solrosor i viltåkern att skapa. Spängerna i förslaget kommer inte förses med staket som på bilden, då de är i marknivå.

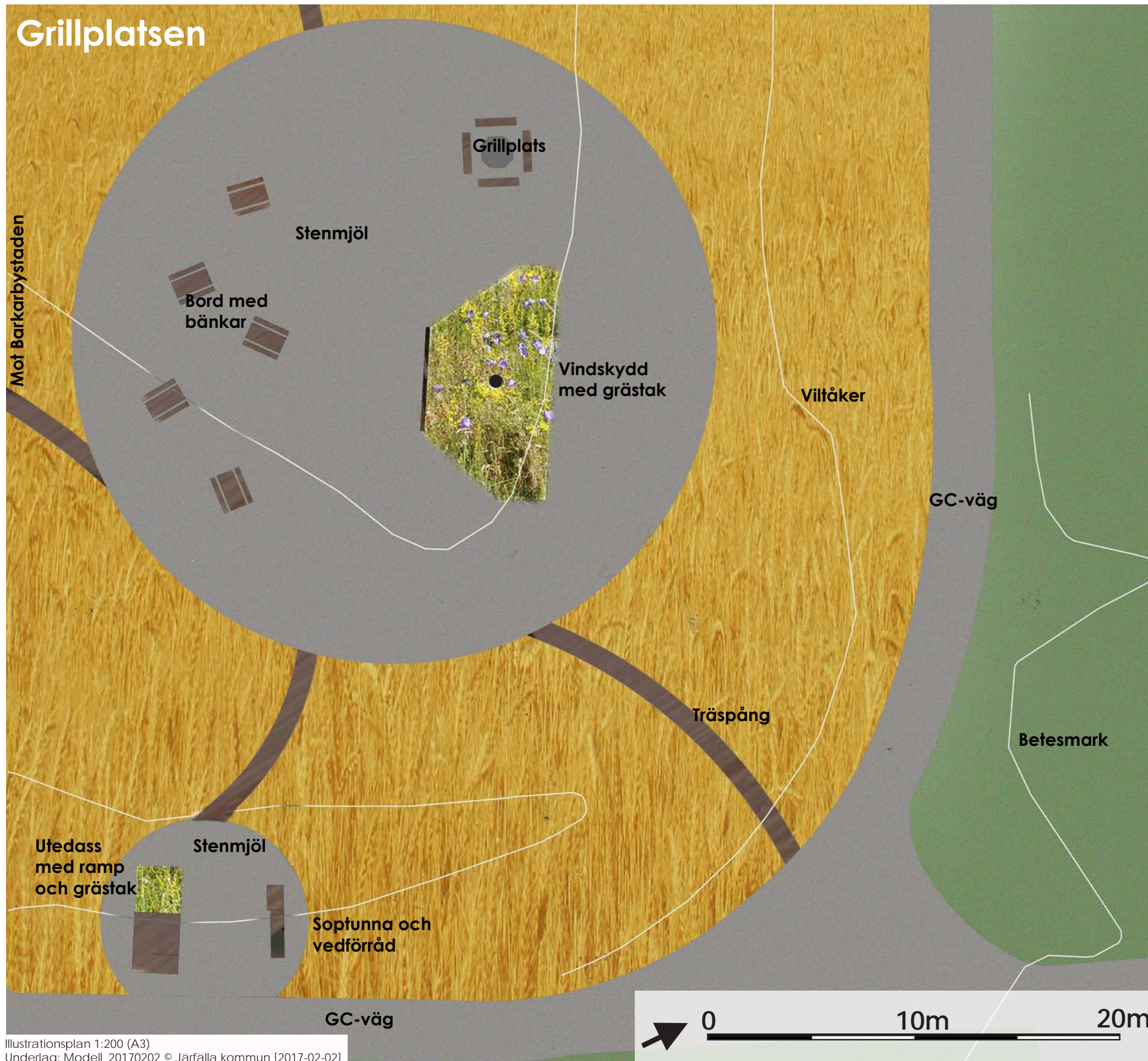
Putsnät på träspången minskar halkrisken men känslan av att gå på trä bibehålls.

Illustrationsplan

Illustrationsplan 1:1000 (A3)
Underlag: Modell_20170202 © Järfälla kommun [2017-02-02]

0 50 100m

En bänk med ett nätt underrede i förzinkat plattstål och en robust sittyta i trä. Bilden är tagen i Ultunas kunskapsträdgård, Uppsala.

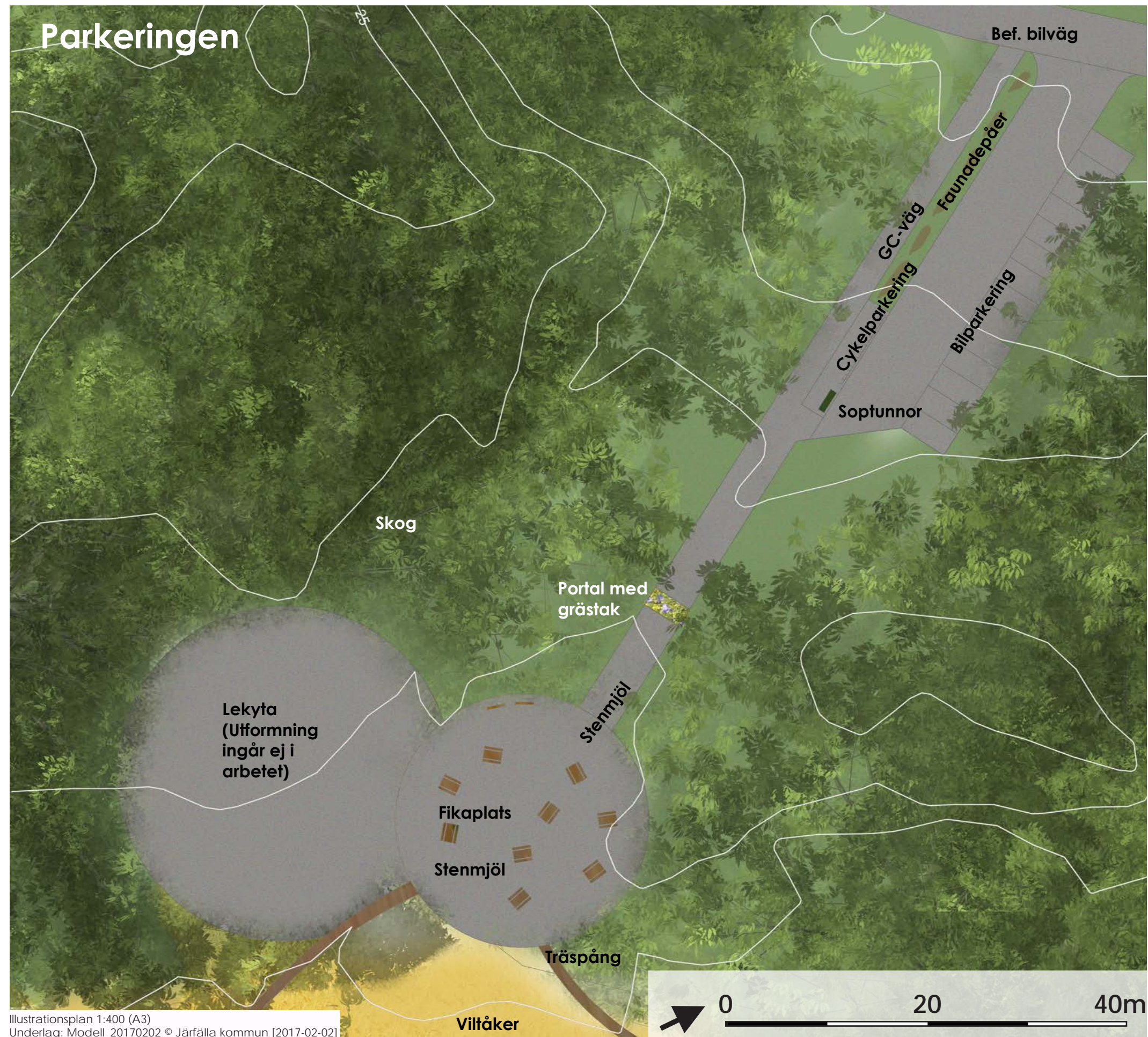
Inspirationsbild på bord med bänkar. Trästockarna ger bordet ett robust utseende. Bilden är tagen i Ekebydalen, Uppsala.

Grillplats

Utöver eldstaden i vindskyddet finns ytterligare en grillplats. Det gör det möjligt för flera sällskap att grilla på platsen samtidigt utan att de stör varandra. Längs gång- och cykelvägen finns vedförråd, soptunnor och ett tillgängligt dass. Dessa funktioner ligger intill gång- och cykelvägen, som är körbar för fordon med tillstånd, så att det är lätt att fylla på ved och tömma soporna.

Bord och bänkar

Samtliga bord och bänkar på entréplatsen består av fyrkantiga stockar, vilket ger ett robust utseende. Bänkarna utan tillhörande bord har ben av förzinkat plattstål. Detta skapar en kontrast mellan de robusta trästockarna och de smidiga och nätta stålbenen.

Fikaplots

I gläntan på entréplatsens västra sida finns en fikaplots med bord och bänkar. I anslutning till fikaplotsen finns en lekylta.

Bilparkering

Antalet parkeringsplatser är relativt få, 14 stycken, då förbindelserna med pendeltåg och i framtiden även tunnelbanan kommer att vara goda. De som bor i närområdet kommer också att ha bra gång- och cykelvägar till entréplatsen i framtiden då Barkarbystaden har byggts. För att det ändå ska vara möjligt att ta sig dit med bil för dem som behöver det finns det parkeringsmöjligheter i anslutning till entréplatsen. Bilparkeringen är placerad på västra sidan av skogsdungen som växer mellan entréplatsen och bilvägen. Det gör att parkeringen inte tar upp en stor yta på själva entréplatsen. Parkeringsplatsen placeras vid en befintlig stig som går genom skogsdungen mellan vägen och entréplatsen. Den plats som är vald för parkeringen är en plats där skogen öppnar sig. Det gör att antalet träd som behöver tas ner för att ge plats åt parkeringen minskar. På entréplatsen mynnar stigen genom skogsdungen vid den glänta där fikaplotsen är belägen.

I anslutning till starten av den tillgängliga delen av *Fågelslingan* finns två handikapparkeringsplatser. Dessa är inbäddade i den befintliga vegetationen. Handikapparkeringen syns på på den stora illustrationsplanen på sida 45.

Cykelparkering

Cykelparkering placeras vid entréplatsens sydöstra hörn, bilparkeringen och vägen som går mot Akalla, Husby och Sollentuna. På dessa platser kan man förvänta sig att besökare anländer till entréplatsen med cykel.

Portaler

På de tre platser där man anländer till entréplatsen finns en portal för att skapa en tydlig markering för besökarna att de är framme. Portalen markerar för besökarna att de nu lämnar staden bakom sig och kommer till naturreservatet. Portalernas ena vägg består av timrade fyrkantiga stockar och den andra av glas. Glasväggen har mönster av växter som finns i naturreservatet. På den timrade väggen finns informationstavlor och längs den motsatta väggen finns en bänk. Det gör att man både kan läsa information och sitta under tak. Pulpettaket är gräsbevuxet. En skylt med texten *Välkommen till Västra Järvafältets naturreservat* finns väl synlig på portalen.

Portalen välkomnar besökarna till området. Här finns en informationsskylt om vad man kan upptäcka i naturreservatet, och en bänk under tak. Pulpettaket är gräsbevuxet och en av väggarna består av glas med mönster av vanliga växter i området.

Vindskydd

Vindskyddet består av en timrad trävägg och två snedställda glasväggar samt ett gräsbevuxet pulpettak. Glasväggarna gör att det skapas en visuell kontakt med omgivningen samtidigt som de skapar en fysisk inramning av vindskyddet. Vindskyddets storlek är anpassat för att en grupp på ungefär 15 personer ska få plats och kunna sitta på bänkarna längs väggarna. I vindskyddet finns en grillplats där man kan laga mat eller värma sig vid elden. Det finns även en bänk på baksidan av vindskyddet i söderläge mot den timrade väggen. Denna bänk har rygg- och armstöd. Vindskyddet är placerat så att man dels har en vidsträckt utsikt över landskapet och så att vindskyddet ger lä om vinden kommer från den förhärskande sydvästliga riktningen.

Vindskyddet utförs i samma stil som portalen med en timrad vägg och glasväggar med mönster av vanliga växter i området. Mitt i vindskyddet finns en stor eldstad samt plats för ungefär 15 personer. På baksidan finns en bänk i söderläge med både ryggstöd och armstöd.

Slingorna

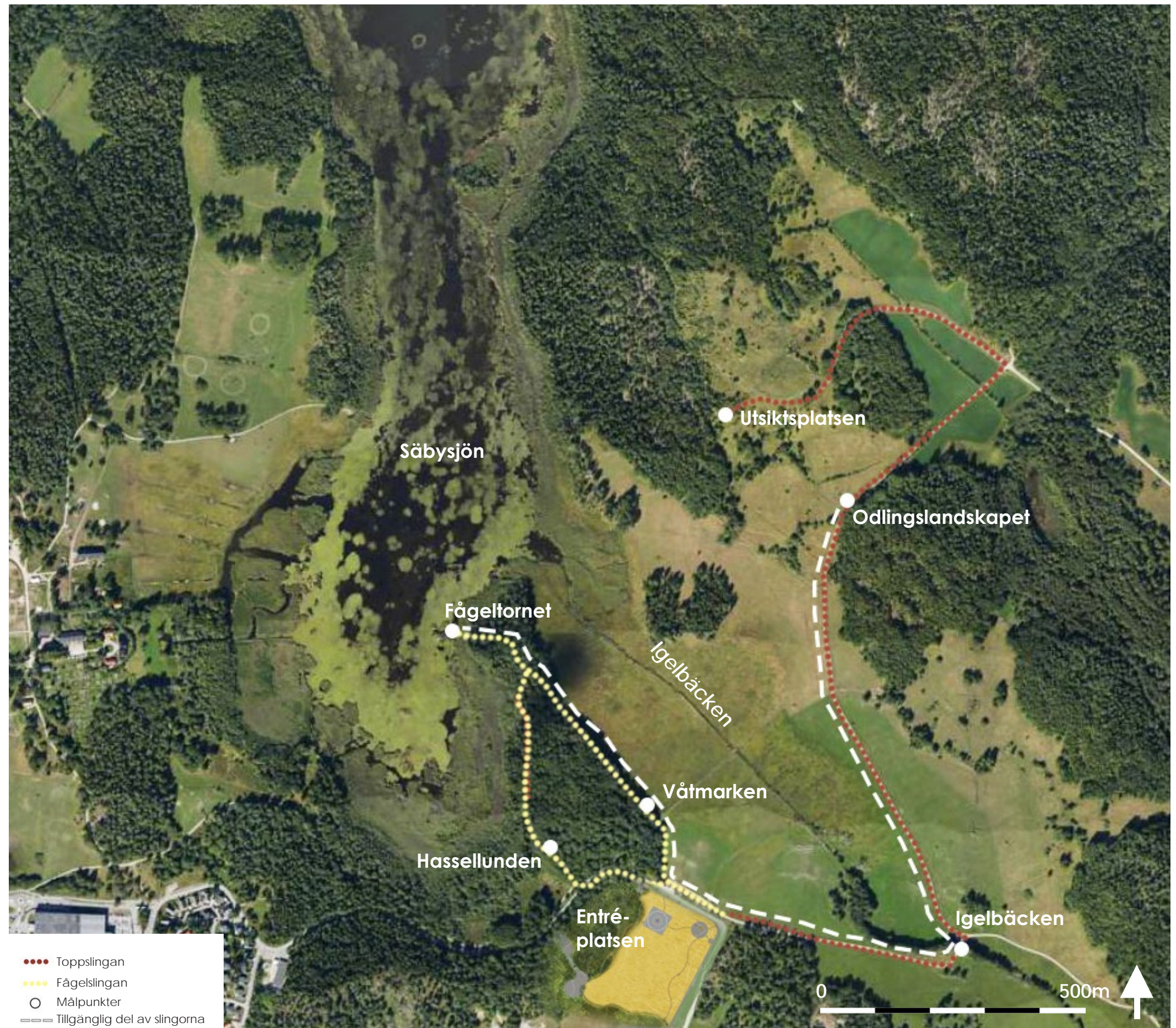
De sex målpunkterna längs med slingorna visar upp ett natur- eller kulturvärde genom ett tillägg på platsen. De värden som visas är de som slingorna naturligt passerar. Slingorna går till största delen längs med befintliga stigar, med undantag från den tillgängliga spång som utgör en del av *Fågelslingan*. Denna spång är ett nytt tillägg som gör det möjligt att ta sig till *Fågeltornet* på ett tillgängligt sätt då den befintliga stigen inte är tillgänglig. *Toppsslingan* är tillgänglig fram till målpunkten *Odlingslandskapet*. En bit därefter börjar slingan att gå brant uppför vilket gör att det inte är rimligt att tillgänglighetsanpassa hela *Toppsslingan*.

Fågelslingan

Längs *Fågelslingan* finns delmålpunkterna *Hassellunden* och *Våtmarken*. Huvudmålpunkten på slingan är *Fågeltornet*.

Toppsslingan

Längs *Toppsslingan* finns delmålpunkterna *Igelbäcken* och *Odlingslandskapet*. Huvudmålpunkten på slingan är *Utsiktsplatsen*.

Ortofoto med tillägg från författarna som visar slingornas dragning samt målpunkternas placering.
Underlag: Eniro/ © Lantmäteriet [2017-04-10]

Den vita streckade rektangeln visar var i naturreservatet målpunkten ligger.
Ortofoto, Eniro/© Lantmäteriet [2017-04-10]

Hassellunden

Vid *Hassellunden* placeras en bänk i en glänta bland hasselbuskarna. Gläntan ligger intill *Fågelslingan*. Hasseln skapar en rumslighet i mänsklig skala på platsen.

Vid *Hassellunden* växer stora bestånd av blåsippor och vitsippor på våren. Här kan man sitta på bänken och njuta av den omgivande grönskan.

Den vita streckade rektangeln visar var i naturreservatet målpunkten ligger. Ortofoto, Eniro/© Lantmäteriet [2017-04-10]

Fågeltornet

På den här målpunkten avslutas den tillgängliga spången i en plattform vid det befintliga fågeltornet vid Säbysjöns strandkant. På plattformen finns ett bord med bänkar och fler bord finns även på marken. Från det befintliga fågeltornet har man en vidsträckt utsikt över Säbysjön. Fågellivet kan man ta del av både uppifrån fågeltornet och från plattformen i marknivå framme vid strandkanten.

Vid målpunkten *Fågeltornet* finns ett befintligt fågeltorn i två våningar. Därifrån har man vidsträckt utsikt över fågelrika Säbysjön. Till platsen kan man ta sig via en tillgänglig spång som avslutas med en plattform vid strandkanten, även därifrån kan man ta del av utsikten över sjön.

Den vita streckade rektangeln visar var i naturreservatet målpunkten ligger. Ortofoto, Eniro/© Lantmäteriet [2017-04-10]

Våtmarken

Längs den tillgängliga delen av *Fågelslingan* finns en plattform med bänkar som skjuter ut en bit över sankmarken. Plattformen kan användas till både fågelskådning och som viloplats på väg till *Fågeltornet*.

Vid Våtmarken anläggs längs den tillgängliga spången till *Fågeltornet* en plattform som skjuter ut en bit över den fågelrika sankmarken. På plattformen finns en bänk att sitta och vila på.

Den vita streckade rektangeln visar var i naturreservatet målpunkten ligger.
Ortofoto, Eniro/© Lantmäteriet [2017-04-10]

Igelbäcken

Där *Toppslingan* korsar Igelbäcken anläggs ett staket av fyrkantiga trästockar och glasparter. På glaset finns motiv av fisken grönling för att uppmärksamma besökarna om att fisken lever i Igelbäcken.

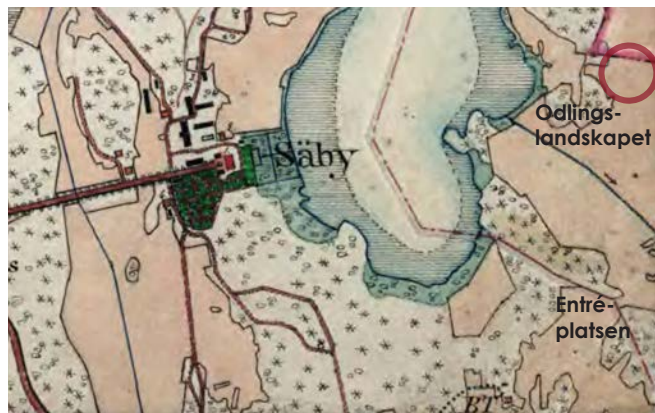
Den sällsynta fisken grönling är avbildad på glaspartierna på staketet vid målpunkten Igelbäcken.

Den vita streckade rektangeln visar var i naturreservatet målpunkten ligger. Ortofoto, Eniro/© Lantmäteriet [2017-04-10]

Odlingslandskapet

Målpunkten *Odlingslandskapet* är belägen på en gräsbevuxen yta som historiskt har använts som odlingsmark. Här finns en träskulptur i form av en häst och vagn. Skulpturen visar för besökarna hur hästen historiskt har använts både i jordbruket och vardagslivet.

Den röda ringen i kartans högra hörn visar var målpunkten *Odlingslandskapet* ligger på den historiska kartan över området. De beige och oskräfferade fälten har historiskt använts som åkermark. Kartan visar att platsen där *Odlingslandskapet* ligger tidigare har använts som åkermark. Utsnitt ur större kartbild. Häradsekonomska kartan u.å. Stäket J112-75-8
Källa: Lantmäteriet

Vid målpunkten *Odlingslandskapet* finns en träskulptur i form av en häst med vagn som uppmärksammar besökarna att området har varit brukat av människan under lång tid.

Den vita streckade rektangeln visar var i naturreservatet målpunkten ligger.
Ortofoto, Eniro/© Lantmäteriet [2017-04-10]

Utsiktsplatsen

Toppslingan avslutas på en högplatå med vidsträckt utsikt över det varierade landskapet. Här finns en grillplats med bänkar.

På områdets högsta punkt finns målpunkten *Utsiktsplatsen*. Här anläggs en grillplats där man kan grilla och samtidigt beskåda utsikten över det varierade landskapet.

Ledning från tunnelbana och pendeltåg

För att leda människor från tunnelbanan och pendeltåget till naturreservatet på ett lekfullt sätt är fågelfigurer, i form av hackspettar, uppsatta på lyktstolparna från tunnelbanan och pendeltåget fram till naturreservatsentrén. Figurerna kompletteras med en skylt vid tunnelbane- och pendeltågsstationerna som förklarar vart man kommer om man följer fåglarna. Fåglarnas placering på lyktstolpar gör att de syns oavsett tid på dygnet och årstid då lyktstolpen lyser upp dem då det är mörkt ute och för att inget lövverk döljer dem under vegetationsperioden, vilket hade kunnat bli ett problem om fåglarna hade placerats på trädstammar.

Från tunnelbanan och pendeltåget leds människor till naturreservatet genom att följa hackspettsfigurerna på lyktstolparna. Figurerna syns året runt och på kvällen då de blir upplysta av lyktstolpen.

Diskussion

DISKUSSION

Syftet med arbetet var att med hjälp av landskapsarkitektur skapa förutsättningar för människor att besöka ett tätortsnära skyddat naturområde. I den del av Västra Järvafältets naturreservat som vi arbetade med, entréplatsen med den närmaste omgivningen, var problemet att platsen inte var anpassad för den markanta ökning av potentiella brukare som byggandet av Barkarbystaden i direkt anslutning till reservatet medför⁹. På flera andra platser runt om i reservatet är förutsättningarna för besök bättre då det finns flera olika friluftsanordningar där, dessa syns på inventeringskartan på sidan 30. I dagsläget är förutsättningarna för besök vid entréplatsen betydligt sämre och platsen är nedgången. Då den tidigare har haft en perifer lokalisering i naturreservatet samt i förhållande till var dagens bebyggelse ligger⁹ är det inte så konstigt. I och med att Barkarbystaden byggs kommer platsen att få en betydligt mer central lokalisering⁹. Av den anledningen behöver den utvecklas till en välkomnande entréplats där det finns förutsättningar för att människor ska kunna besöka naturreservatet¹⁰.

De förutsättningar som vi har skapat i Västra Järvafältets naturreservat i och med gestaltningen är en entréplats och målpunkter längs två slingor. Entréplatser förenklar besöket för många besökare, både de som är vana och ovana att röra sig ute i skog och mark (Lindman et. al. 2013, s. 75). Slingor med målpunkter skapar den trygghet som många människor behöver för att våga utforska ett okänt naturområde (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, s. 55). Entréplatsen och målpunkterna ute i naturreservatet gör inte per automatik att människor kommer att besöka naturreservatet i större utsträckning men vår gestaltning skapar förutsättningar för att människor ska kunna besöka naturreservatet och uppleva de natur- och kulturvärden som visas upp. Det är positivt då vistelse i naturen har positiv inverkan på människors mentala och fysiska hälsa (Miljödepartementet 2010, s. 46).

Entréplatsen

Entréplatsen får den genomtänkta struktur, som det enligt Naturvårdsverket (2015, s. 24) är viktigt att en entré till ett naturområde har, genom att tydliga platser för anlagda element som exempelvis vindskydd och fikaplatser skapas på entréplatsen. Platsernas formspråk skapar en distinkt gräns mellan naturen på entréplatsen, det vill säga viltåkern och skogen, och de anlagda platserna. Distinkta gränser mellan naturen och det anlagda gör att besökarnas upplevelse av naturen kan bli större (Naturvårdsverket 2015, s. 33). Spängerna över viltåkern på entréplatsen ger även besökarna möjlighet att uppleva åkern på nära håll vilket också förhöjer upplevelsen (Naturvårdsverket 2007, s. 31). På detta sätt kan entréplatsen bidra till att besökarna får en förstärkt naturupplevelse.

Slingorna

Slingor med målpunkter är enligt Kaplan, Kaplan och Ryan (1998, s. 55) ett bra sätt att leda människor till upplevelsevärda platser i ett naturområde. Slingor gör att besökarna känner sig tryggare under sin upptäcksfärd i området samt att upptäckarlusten ökar (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, s. 89). De menar även att en målpunkt får besökarna att stanna upp, vilket ger ökad möjlighet att uppleva platsen, jämfört med om det inte hade funnits en målpunkt på platsen (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, s. 55). Då hade besökaren kanske bara gått förbi utan att reflektera nämnvärt över att det fanns något sevärt på platsen. Bänkar, broar och gläntor är element som ökar sannolikheten att besökaren naturligt stannar upp och tar in platsen (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998, s. 97). Vid målpunkterna *Hassellunden* och *Igelbäcken* använde vi detta genom att *Hassellunden* är en bänk i en glänta och målpunkten *Igelbäcken* är placerad där slingan korsar Igelbäcken.

Om slingorna med målpunkter dessutom är namngivna höjs dess värde vilket i sin tur kan göra att slingan blir extra besöksvärd (Naturvårdsverket 2015, s. 24). Slingorna i förslaget har både namn och flera målpunkter. Detta höjer därmed värdet på slingorna och de besökare som använder slingorna har förutsättningar att upptäcka flera natur- och kulturvärden längs slingorna.

Slingorna och entréplatsen visar upp värden på olika sätt

Både entréplatsen och slingorna med målpunkter skapar förutsättningar för människor att komma ut i naturreservatet och fyller på det sättet samma funktion. Men de skiljer sig också åt. På entréplatsen är det framförallt funktionen på de olika platserna som är i fokus, även om några kulturvärden också visas upp där i och med viltåkern och helikopterplattan. Fokuset på målpunkterna längs slingorna ligger istället på att visa upp platsens natur- eller kulturvärde. Entréplatsen och slingorna med målpunkter kompletterar därmed varandra. Funktioner som toaletter, parkering, fikaplatser och sophantering, som behöver finnas i naturreservatet för att underlätta besökarnas vistelse, finns vid entréplatsen (Naturvårdsverket 2015, s. 30). På målpunkterna är det upplevelse och inte funktion som är i fokus.

Riktlinjer till Sveriges nationalparksentréer

Som stöd för vår gestaltning av entréplatsen till Västra Järvafältets naturreservat utgick vi dels från Naturvårdsverkets riktlinjer för Sveriges nationalparksentréer (Naturvårdsverket 2015, s. 13). Dessa riktlinjer är inte en instruktion för *hur* en entréplats ska utformas utan en lista av olika aspekter som ska tas i beaktning vid utformning av en entréplats. De anger exempelvis *vilka* funktioner som ska finnas på en entréplats (Naturvårdsverket 2015, ss. 29-30) snarare än *hur* de ska utformas och placeras i förhållande till varandra. Det enda som sägs är att utformningen och placeringen har inverkan på hur besökarna upplever entréplatsen (Naturvårdsverket 2015, ss. 24, 32-33). Det ger utrymme för egen tolkning av vad riktlinjerna betyder för den aktuella platsen. Vilket i sin tur ger landskapsarkitekten eller husarkitekten chansen att sätta sin egen prägel på utformningen. Det är positivt då det skapar möjlighet för en större diversitet bland olika entréplatsers utformning. Å andra sidan är det viktigt att förstå att detta gör att riktlinjerna inte räcker för att skapa en sammanhållen entréplats, det behövs något mer som ger

gestaltningen en helhet, exempelvis ett koncept. Naturvårdsverket lyfter dock vikten av att det är en landskapsarkitekt eller husarkitekt som anlitas för att göra utformningen av en entréplats (Naturvårdsverket 2015, s. 32). Detta är något som vi håller med om. Det är denna yrkesgrupp som besitter kompetensen om hur man tar riktlinjernas instruktioner om *att* vissa aspekter ska tas i beaktning till *hur* man utifrån dem skapar en entréplats med en sammanhållen gestaltning. Därför ska landskapsarkitekter och husarkitekter involveras i den här typen av projekt.

I gestaltningen var det konceptet *Pärlband* som höll ihop utformningen. På entréplatsen gav det oss bland annat ett formspråk och på målpunkterna längs slingorna är det reservatets pärlor som visas upp. Vi undersökte om vi även skulle utnyttja det cirkulära formspråket på alla målpunkter genom att göra dem till cirkulära platser. Dock hade det förstört mer än det gav på flera av målpunkterna. Exempelvis hade en cirkulär platsbildning runt hästskulpturen vid *Odlingslandskapet* gjort att den inte längre stod mitt ute på gräsfältet vilket hade förstört mycket av dess värde.

Hur valet av referensobjekt har påverkat vår gestaltning

En hel del inspiration till gestaltningen fick vi från de referensobjekt som vi analyserade. Därmed fick valet av referensobjekt en stor inverkan på hur gestaltningen blev. Naturum Tåkern och huvudentrén till Tyresta nationalpark var de referensobjekt som vi hämtade mest inspiration ifrån. Dessa platser är dock en välkänd fågelsjö med ett naturum respektive en nationalpark med ett naturum. Det är därför rimligt att anta att dessa anläggningar har fler besökare än vad Västra Järvafältets naturreservat har. Det gör att man kan ifrågasätta om det var rimligt att hämta inspiration från dessa objekt till vårt förslag då det skulle kunna leda till att förslaget blev för påkostat i förhållande till vad Västra Järvafältets naturreservat är för typ av plats. Men i och med Barkarbystadens läge i förhållande till naturreservatet kommer 38.000 potentiella brukare att bo granne med den här platsen vilket gör det rimligt att satsa resurser på entréplatsen och dess

⁹ Personlig kommunikation med Eleonor Häger, Emma Hammarström och Ellinor Scharin, landskapsarkitekter, Ekologigruppen 23/1-2017

¹⁰ Mailkontakt med Katarina Ekestubbe, ekolog, Järfälla kommun 1/3-2017

omgivning. Speciellt då många av de grönytor som är inplanerade i själva Barkarbystaden är lokaliserade i brant terräng (Järfälla kommun 2015, s. 23), som därmed kan bli svåra att tillgänglighetsanpassa.

Material i naturmiljöer

Trä och sten är material som enligt Kaplan, Kaplan och Ryan (1998, s. 75) passar in i naturmiljöer. De menar att de harmoniserar med omgivningen vilket i sin tur gör att besökaren inte blir distraherad och därmed kan slappna av. Detta stämmer överens med den allmänna uppfattning som finns om att trä underordnar sig naturen (Naturvårdsverket 2007, s. 30). Naturvårdsverket (2007, s. 30) menar dock att trä inte alltid att det mest lämpade materialvalet i naturmiljöer. Detta var något som vi undersökte i gestaltningen genom att skapa vindskydd och portaler av en kombination av trä och glas. Glas är ett spännande material eftersom det skapar en fysisk inramning samtidigt som det möjliggör för visuell kontakt. Därför är glas ett material som skulle kunna användas i större utsträckning i svenska naturmiljöer än vad som är fallet idag.

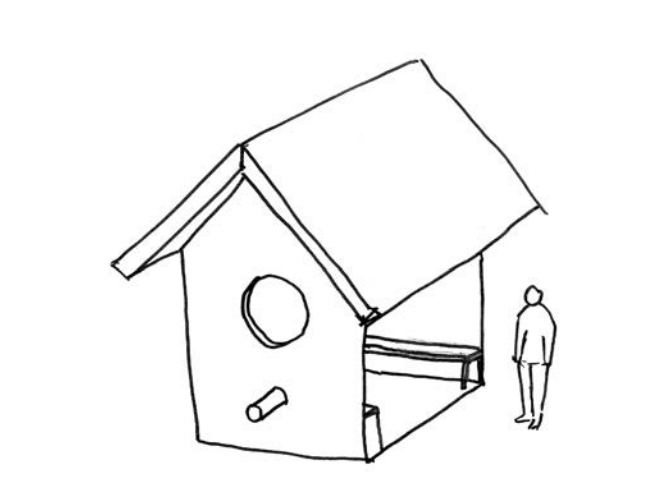
Vad förväntar sig människor av en gestaltning i ett naturområde

När vi under arbetets gång sökte inspiration på hur olika typer av friluftsanordningar i naturområden är gestaltade märkte vi att det finns en stark tradition i hur de ser ut. Framförallt vad gäller vindskydd märkte vi att det var svårt att hitta bilder på något som inte ser ut som det klassiska timrade vindskyddet som finns på många platser ute i den svenska naturen. Vi kunde inte erinra oss någon friluftsanläggning som vi själva har besökt genom åren som har ett vindskydd som är utformat på ett annat sätt än det klassiska trävindskyddet. I det här projektet ville vi dock göra något som är mer nyskapande.

Att göra något nyskapande i ett naturområde kan vara svårt för att det finns en allmän uppfattning om vad som är tillåtet att tillföra i ett naturområde. Det gjorde att vi ibland kunde känna oss låsta i gestaltungsprocessen. Den svenska traditionen

om hur friluftsanordningar “ska” se ut har vi automatiskt med oss i och med att vi själva har besökt flera olika friluftsanläggningar under hela våra liv. Denna uppfattning finns dock inte bara hos oss utan även hos människor i allmänhet.

Med hjälp av att hämta inspiration från natur- och kulturvärden i skissarbetet, uppkom skissen på vindskyddet i form av en fågelholk. Denna skiss hjälpte oss att tänka i nya banor. Detta visar att det är viktigt att fortsätta skissa även när det känns som att man har kört fast, och att det ofta är bland det mer konstiga idéerna som ett frö till en mer rimlig lösning kan uppstå.

Skissandet hjälpte oss att komma vidare i processen. Ibland är det med hjälp av de mer konstiga skisserna som man kommer framåt, som exempelvis den här skissen av ett vindskydd i form av en fågelholk.

Militära lämningars värde

Vad man förväntar sig av en gestaltning i en naturmiljö var också en fråga som kom upp i samband med att vi skulle hantera den före detta helikopterplattan som ligger på entréplatsen idag. Frågan var om plattan skulle tas bort eller sparas samt hur stor del av den som i så fall skulle sparas. Då vi pratade med andra landskapsarkitekter under processen hade en del åsikten att en stor betongyta inte passar in i ett naturområde. Vilket leder tillbaka till diskussionen om vilka material som passar in i naturmiljöer. Människor är vana att se anordningar av trä ute i skog och mark och vi tror att det är därför många tänker att trä smälter in i naturen, vilket är en problematik som Naturvårdsverket (2007, s. 30) lyfter. Egentligen smälter trä bara in i traditionen om hur friluftsanordningar “ska” se ut. Det behöver i sin

tur betyda inte att en före detta helikopterplatta av betong som berättar om ett tidslager i Västra Järvafältets historia (Järfälla kommun & Sollentuna kommun 2014) inte hör hemma på den här entréplatsen. Helikopterplattan har även ett större sammanhang på den här platsen i och med att flera andra militära lämningar, en före detta landningsbana, ett bergrum och en hangar, ska sparas i Barkarbystaden för att ge stadsdelen en egen identitet (Järfälla kommun 2015, s. 32, 36). Resultatet med att en mindre del av helikopterplattan sparas, gör att den militära delen av platsens historia visas upp men intrycket av en betongyta i ett naturområde mildras. Man ska även värna om de lämningar som senast har blivit gamla. De ser man ännu inte värdet med och löper därför störst risk att förstöras¹¹.

Problem med inventering och analys under en säsong

Att identifiera natur- och kulturvärden var en del i arbetet. Då vår inventering och analys av platsen gjordes under vinter och vår kan det ha påverkat uppfattningen om vilka värden som finns i området. För att få en fördjupad förståelse om området läste vi om naturreservatet och dess värden. Trots det finns en risk att vi missade en del värden som hade kunnat vara värdefulla att visa upp då det var svårt att avgöra var i naturreservatet de värden som vi läste om är lokaliserade. Om vi hade inventerat under en annan årstid eller under ett helt år hade det kanske resulterat i att vi hade valt att visa upp andra värden vilket sin tur hade kunnat leda till att andra platser hade valts ut som målpunkter längs slingorna.

Nya frågeställningar

Under arbetets gång har några nya frågeställningar till vidare forskning uppstått. En möjlig frågeställning är: *Hur hanterar man militära lämningar i naturmiljö på andra platser i Sverige och i världen?* Vi tänker att den här platsen inte är det enda naturområde där det finns militära lämningar som behöver hanteras och att det därför skulle vara intressant att göra en fallstudie på en annan plats med denna problematik.

I och med att det finns en tvetydighet om vilka material som passar in i naturmiljöer tänker vi att det skulle vara intressant att forska vidare i denna problematik med exempelvis experimentella studier ute i fält. För den typen av experiment skulle man kunna utgå från frågan: *Vad är det som bestämmer om ett föremål kontrasterar eller smälter in i naturmiljö?*

¹¹Jakob von Ehrenheim, föreståndare på Grönsö slott och Roger Elg, universitetsadjunkt på institutionen för stad och land, landskapsarkitektur SLU, Ultuna, *Seminarium From private property to public park - Grönsö in the past, today and tomorrow (the manager’s reflections)* 4/2-2016

REFERENSER

Andersson, R. & Rydberg, D. (2005). *Naturen och hälsan*. Jönköping: Skogsstyrelsen.

Bergquist, A. (1987a). *Inrättande av naturreservatet Västra Järvafältet i Järfälla kommun*. (Beteckning 11.1211-382-82). Länsstyrelsen i Stockholms län. Tillgänglig: http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/Naturreservat/beslut-och-skotselplan/Vastra_Jarvafaltet_1987-04-22_beslut_NR.pdf [2017-02-02]

Bergquist, A. (1987b). *Skötselplan naturreservatet Västra Järvafältet i Järfälla kommun*. (Beteckning 11-1211-383-82). Länsstyrelsen i Stockholms län. Tillgänglig: http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/Naturreservat/beslut-och-skotselplan/Vastra_Jarvafaltet_1987-04-22_beslut_NR.pdf [2017-02-02]

Boverket (2006). *Lär känna din ort! - metoder att analysera orter och stadsdelar*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2006/lar_kanna_din_ort.pdf [2017-02-02]

Einarsson, T. (red) (2015). *Kajer mot det gröna*. Järfälla kommun.

Jordbruksverket (2016). *Viltåkrar*. Tillgänglig: <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/miljoklimat/ettriktodlingslandskap/mangfaldpaslatten/vardaviltpaslatten/viltakrar.4.eb81582149e826b3c6a879e.html> [2017-05-10]

Järfälla kommun & Sollentuna kommun (2014). *Norra Järvafältet*. [Broschyr]

Järfälla kommun (2015). *Program för Barkarbystaden - tillägg till en fördjupade översiktsplanen*. Tillgänglig: <https://www.jarfalla.se/download/18.2adbb45114db117a7835f5d7/1433403825546/03+02+Program+f%C3%B6r+Barkarbystaden.pdf>. [2017-05-07]

Kaplan, R., Kaplan, S. & Ryan, R. (1998). *With people in mind: Design and managment of everyday nature*. Washington D.C. Island Press.

Lagerström, A. (2013). *Släpp loss*. Arkitekten 10

Larson, A-M., Allmér, J., Fast, T. & Philipson Jancke, A. (2010). *Järvakilen*. Tillgänglig: http://www.rufs.se/globalassets/h.-publikationer/2010_jarvakilen_prioritering_av_regionala_varden_2010_05_04.pdf [2017-01-19]

Lindman J., Mattisson, M., Mebus F., Näsström, C., Wahldén, M. & Wiberg, K. (2013). Stockholm: Naturvårdsverket, *Tillgängliga natur- och kulturområden - En handbok för planering och genomförande av tillgänglighetsåtgärder i skyddade utomhusmiljöer*. Stockholm: Naturvårdsverket. (RAPPORT 6562) Tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6562-1.pdf?pid=8057> [2017-02-06]

Länsstyrelsen Stockholm (u.å). *Västra Järvafältet*. Tillgänglig: <http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/jarfalla/vastra-jarvafaltet/Pages/default.aspx> [2017-02-02]

Miljödepartementet (2010). *Framtidens friluftsliv*. Proposition 2009/10:238. Stockholm: Regeringen Tillgänglig: <https://data.riksdagen.se/fil/2F3B41B6-E589-47D6-B1C0-CB53FE9582A4> [2017-02-06]

Naturvårdsverket (2007). *Friluftsanordningar - en vägledning för planering och förvaltning*. Stockholm: Naturvårdsverket. Tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-1257-6.pdf> [2017-02-06]

Naturvårdsverket (2016). *Naturreservat - vanlig och stark skyddsform*. Tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/Var-natur/Skyddad-natur/Naturreservat/> [2017-02-02]

Naturvårdsverket (2015). *Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker Reviderad version*. Stockholm: Naturvårdsverket. (Rapport 6656) Tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6656-7.pdf?pid=14474> [2017-02-28]

Naturvårdsverket (2011). *Värna · Vårda · Visa*. Stockholm: Naturvårdsverket. (Rapport 6462) Tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6462-4.pdf> [2017-02-03]

Plenker-Tind, A. (1992). *Utvidgning av naturreservat Västra Järvafältet, Järfälla kommun*. (Beteckning 231-1991-616). Länsstyrelsen Stockholms län. Tillgänglig: http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/Naturreservat/beslut-och-skotselplan/Vastra_Jarvafaltet_1992-01-27_utvidgning.pdf [2017-02-02]

Richard Serra on his Drawing (2011). [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=92haKUsVHBQ> [2017-03-01]

RUFS, Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen (u.å.). *Gröna kilar*. Tillgänglig: <http://www.rufs.se/sakomraden/gronstruktur/grona-kilar/> [2017-01-18]

Sandberg, E. & Sannebro, M. (2004). *Så använder vi naturreservaten*. Stockholm: Länsstyrelsen. (Rapport 2004:23) Tillgänglig: <http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2004/rapport-2004-23.pdf> [2017-02-03]

SCB (2016). *Tätorter 2015: 8,6 miljoner bor i Sveriges tätorter*. Tillgänglig: <http://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/markanvandning/tatorter-arealer-befolkning/pong/statistiknyhet/tatorter-2015/> [2017-02-15]

SMHI (2017). *Vind i Sverige*. Tillgänglig: <https://www.smhi.se/kunskapsbanken/klimat/vind-i-sverige-1.31309> [2017-05-02]

Stockholms stad (2017). *Igelbäckens kulturresevat*. Tillgänglig: <http://www.stockholm.se/KulturFritid/Park-och-natur/Naturreservat-i-Stockholms-stad1/Igelbackens-kulturresevat/> [2017-04-18]

Grönlingen är en sällsynt fisk som lever i naturreservatet och som visas upp vid målpunkten Igelbäcken.
Kävlingeåns- Löddeåns FVO (2017). Tillgänglig: <http://www.loddean-fiske.se/fiskarter/gr%C3%B6nling> [2017-05-24]